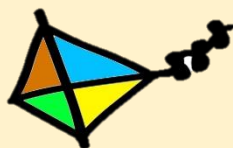

PROSOCIÁLNA VÝCHOVA

MATERSKEJ ŠKOLE

PREŠOV 2016

© Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez predchádzajúceho písomného súhlasu majiteľov práv.

Názov: *Prosociálna výchova v materskej škole*

Autor: © Mgr. Vladimír Fedorko, PhD.

Bc. Andraščíková Anna

Bc. Bugárová Michaela

Bc. Denhardtová Michaela

Bc. Gaffová Viera

Bc. Geci Stanislav

Bc. Hašková Jana

Bc. Hudáková Petronela

Bc. Hudáková Veronika

Bc. Jurašková Damiána

Bc. Kočanová Erika

Bc. Kövérová Lucia

Bc. Krivá Bernadeta

Bc. Lastovecká Andrea

Bc. Mackovjaková Katarína

Bc. Miková Alžbeta

Recenzenti: Mgr. Martin Dzurilla, PhD.

Mgr. Lenka Vrabľová Rohaľová

Vydavateľ: © Prešovská univerzita v Prešove

Ilustrácie: Bc. Mackovjaková Katarína

Návrh obálky,

grafická úprava, editor: Mgr. Vladimír Fedorko, PhD.

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2016

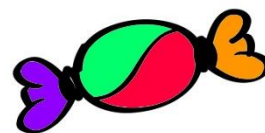
ISBN: ISBN 978-80-555-1695-0

O B S A H

ÚVOD	5
1 METÓDY PROSOCIÁLNEJ VÝCHOVY	8
2 SEBAÚCTA	11
2.1 AKTIVITY A HRY	13
3 KOMUNIKÁCIA	22
3.1 AKTIVITY A HRY	24
4 KOMUNIKÁCIA A VYJADROVANIE CITOV	30
4.1 AKTIVITY A HRY	31
5 TVORIVOSŤ	38
5.1 AKTIVITY A HRY	40
6 POZITÍVNE HODNOTENIE INÝCH	47
6.1 AKTIVITY A HRY	48
7 ASERTIVITA	52
7.1 AKTIVITY A HRY	53
8 EMPATIA	57
8.1 AKTIVITY A HRY	59
9 SCHOPNOSŤ VÝBERU ŽIADUCICH REÁLNYCH A ZOBRAZENÝCH VZOROV	65
9.1 AKTIVITY A HRY	67
10 SPOLUPRÁCA, POMOC, DAROVANIE, DELENIE SA	71
10.1 AKTIVITY A HRY	73

LITERATÚRA	80
------------------	----

ÚVOD

Pojem **prosociálnosť** je odvodený z lat. slova „*socius*“, ktoré nesie význam priateľ alebo spoločník. Tým môžeme povedať, že dieťa je prosociálne vtedy, ak pomáha svojim blízkym a okoliu bez nároku na odmenu – nezištne. No v súčasnosti môžeme pozorovať, že sa ľudia k ostatným správajú tak, ako k svojim priateľom, čo znamená, že dodržiavajú pravidlo mravnosti: Čo nechceš, aby robili druhý tebe, nerob ani ty im.

Prosociálnosť definujeme ako správanie, ktoré je zamerané na poskytovanie pomoci druhým, alebo v prospech iných ľudí, či skupín bez akejkoľvek odmeny, pochvaly a uznania (Klimeková 2000). Na základe toho môžeme povedať, že predpokladom prosociálneho správania sú vnútorné potreby človeka, vykonať pre iného niečo, čo mu pomôže bez toho, aby očakával za to odmenu alebo uznanie.

„Prosociálnosť je základom dobrých medziľudských vzťahov. Dôležitým predpokladom prosociálneho správania je kvalita morálneho usudzovania“ (Miňová, Gmitrová, Mochnáčová 2002, s. 11).

Prosociálnosť a láska k blížnemu sú príbuzné pojmy. Láska hovorí o vzťahoch k blížnemu a prosociálnosť o ochote pomáhať. Výchova k prosociálnosti vytvára ucelený program, ktorý zahŕňa rôzne vekové kategórie od materských škôl až po stredné školy. Dá sa aplikovať nie len na dieťa, ale aj na dospelých. V procese výchovy prosociálnosti dochádza k zmene v medziľudských vzťahov zúčastnených činiteľov, a to:

- *Učiteľ – Dieťa*
- *Dieťa – Dieťa*
- *Dieťa – Rodič*
- *Učiteľ - Rodič*

Prosociálna výchova je podoblasť, ktorá sa líši od ostatných podoblastí najmä svojim resocializačným poslaním. Je veľmi dôležité dodržiavať špecifiká, ktoré ovplyvňujú celkový výsledok pôsobenia prosociálnej výchovy na dieťa, či už z pohľadu učiteľa, dieťaťa, rodiča alebo okolia. V prosociálnej výchove by sme mohli povedať, že ide o akési stotožnenie sa s druhými, respektíve iným človekom a rovnako, aby sme vedeli pre neho spraviť niečo dobré bez toho, aby sme očakávali za to protislužbu alebo obmenu ako uvádza Lencz (1992).

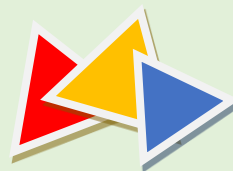
Eisenberg (In Výrost, Slaměnik 2008) definuje v prosociální výchově niekoľko nasledujúcich **typov správania**:

- *Vedieť obetovať aj svoj vlastný život (altruizmus).*
- *Vedieť sa podeliť s druhými a vedieť prežívať ich úspech spolu s nimi a bez závidi.*
- *Vedieť urobiť radosť iným a potešiť ich.*
- *Prejavovať súcit spolu s ľuďmi, ktorí majú nejaké starosti alebo prežívajú ťažkosti.*
- *Pomáhať ľuďom, ktorí sú v núdzi formou materiálnej alebo finančnej pomoci.*
- *Darovať niečo niekomu bez očakávania protislužby, čo znamená pomáhať iným.*

Pojem **prosociálna výchova** sa začal v materských školách využívať až od roku 1999, kedy bol vydaný Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách. Aj napriek tomu však učiteľky prosociálnu výchovu realizovali v iných zložkách činnosti v materskej škole s deťmi. Od vtedy ma prosociálna výchova svoje trvalé miesto v materskej škole. Pre detí v predškolskom veku má nesmierne dôležitý význam (Miňová, Gmitrová, Mochnáčová 2002).

V materskej škole je možné **prosociálnu výchovu** realizovať aj ako samostatnú zložku, ktorá sa prelína so všetkými výchovnými zložkami. Na rozvíjanie prosociálnej výchovy v materskej škole je najúčinnším prostriedkom realizovať ju pomocou zážitkového učenia, pričom hlavnou výchovno-vzdelávacou metódou je hra. Prosociálne správanie sa dá u detí rozvíjať pomocou rôznych prosociálnych aktivít, ktoré Miňová, Gmitrová, Mochnáčová (2002) rozdelili na 6 oblastí, pričom každá sa zameriava na niečo iné:

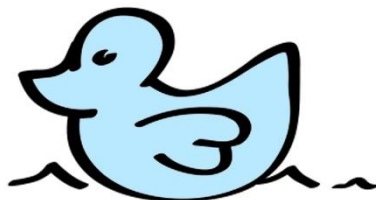
1. *Utváranie pozitívneho vzťahu k sebe samému.*
2. *Utváranie pozitívnych medziľudských vzťahov a osvojovanie si zručností sociálnej komunikácie.*
3. *Rozvíjanie úcty a pozitívneho hodnotenia druhých.*
4. *Empatiu a komunikáciu citov.*
5. *Asertívne alebo nenásilné správanie.*
6. *Kooperatívne správanie a ochota rozdeliť sa, pomáhať a obdarovať iných.*

Prosociálna výchova v dnešnej dobe poukazuje na stále viac nezvládnuteľnú výchovu detí. Ide o nerešpektovanie autorít, nezvládanie hnevu a agresie, porušovanie spoločenských pravidiel, či neschopnosť prekonať prekážky.

V dnešnej dobe by sme preto mohli povedať, že hlavným spúšťačom týchto faktorov sú najčastejšie masmédiá, ktoré patria do základnej zložky narúšania výchovy detí. Na základe tohto podnetu sú deti často zmätené emóciami a nevedia si s nimi poradiť, čo je zaznamenané už aj u detí predškolského veku.

Veľkou chybou je to, že mnoho rodičov nemá na vlastné deti pri svojom vyťaženom pracovnom živote čas. Namiesto čítania rozprávok a hrania sa s nimi, ich často nechávajú bez dohľadu pri televízii a počítači. Deti nemajú s kým prežívať prítomné emócie, nemajú sa koho chytiť za ruku, nemá im kto dané informácie vysvetliť, a tak často zostávajú samé so svojimi pocitmi, strachom, smútkom, ale aj radosťou.

1 METÓDY PROSOCIÁLNEJ VÝCHOVY

Existuje množstvo výchovno-vzdelávacích metód, ktoré sa aplikujú v materskej škole a prístupov k ich klasifikácii. Každý učiteľ by mal mať v metódach prehľad a dokázať ich kombinovať tak, aby čo najefektívnejšie podporovali dosiahnutie cieľov. Metódy v prosociálnej výchove pôsobia na rôzne zmysly dieťaťa v materskej škole. Metódy, ktoré budú nižšie spomenuté môžeme modifikovať a nemusia byť využité samostatne.

Metódy, ktoré môžeme využívať v prosociálnej výchove:

1. Slovné metódy – tieto metódy delíme do dvoch kategórií:

a) *dialogické* – ide o rozhovor medzi dvoma a viacerými ľuďmi. Medzi tieto metódy patria:

Rozhovor – ide o určitú formu otázok, ktorými aktivizujeme deti.

Beseda – je to metóda, v ktorej ide o hromadnú prácu, kde danú úlohu riešia všetky deti.

Dramatizácia – táto metóda je zameraná na získanie zručností ovládať vlastné telo.

V prosociálnej výchove hranie rolí ma vyvolať iba mierne napätie, pretože vyvolanie silného napätia je nežiaduce, ba škodlivé.

b) *monologické* – ich zdrojom je reč učiteľa. Je tu veľmi dôležitá spätná väzba detí. Medzi tieto metódy patria:

Opis – mal by byť postupný a systematický.

Rozprávanie – v tejto metóde je dôležitá hlavne fantázia detí, ich city a predstavy.

2. Názorné metódy - tieto metódy sú založené na názornom predvedení predmetov a činností.

Demonštrácia – ide o predvedenie pomôcok, ako sú modely, obrázky. Tiež tu patrí aj zmyslová demonštrácia (hmatová, sluchová a čuchová), v ktorej ide o to, aby deti vedeli povedať, čo vnímajú.

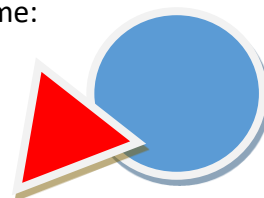
Exkurzia – pod týmto pojmom rozumieme návštevu určitého prostredia.

Metóda pochvaly a povzbudení – v tejto metóde nám ide o povzbudenie dieťaťa a jeho aktivity. Ak dieťa budeme v jeho činnosti a práci povzbudzovať, tým podporíme jeho spontánny záujem pracovať.

Metóda samostatnej práce – pri tejto metóde nezohľadňujeme vek dieťaťa. Je zameraná na samostatnú a autonómnu prácu, čiže ide o jeho samostatnú tvorivosť.

Medzi najčastejšie metódy využívané v prosociálnej výchove zaraďujeme:

- **Rozhovor**
- **Diskusia**
- **Riešenie bežných životných situácií**
- **Hra** – je najčastejšie uplatňovaná metóda v prosociálnej výchove. Základom hry je zážitok, aktivita, ktorú dieťa potrebuje. Hra musí mať svoje pravidlá, musí byť založená na spontánnosti účastníkov a musí mať vymedzený priestor a čas. Ak hra tieto atribúty nespĺňa, nie je možné hovoriť o hre. V prosociálnej výchove je veľmi dôležité, aby bol do hry aktívne zapojený aj učiteľ.
- **Inscenačná a situačná** – prispievajú k tvorivosti dieťaťa. Zaraďujeme ich do skupiny participačných metód spolu s metódou brainstorming. Veľkou výhodou týchto metód je súlad medzi myslením, cítením a konaním detí.
- **Zážitková** – pod touto metódou rozumieme cestu k dosiahnutiu stanoveného cieľa prostredníctvom osobného zážitku dieťaťa.

Kučerová (1998) rozdelila metódy podľa týchto kritérií:

- *Podľa postavenia vychovávajúceho na metódy priameho a nepriameho pôsobenia.*
- *Podľa stránok osobnosti, na ktorú sú metódy prevažne zamerané.*
- *Podľa hlavného prostriedku pôsobenia.*
- *Podľa stupňa aktivity vychovávaného.*

V prosociálnej výchove môžeme klasifikovať metódy zamerané na osobnosť dieťaťa:

- **Metódy emocionalizácie osobnosti dieťaťa** – sem zaraďujeme: umelecké vyjadrenie pocitov, hodnotenie, slávnosti a prezentácie.
- **Metódy motivácie osobnosti dieťaťa** – zaraďujeme tu posilňovanie pozitívneho

správania a podnecovanie nového, pozitívneho správania.

- **Metódy socializácie osobnosti dieťaťa** – sú metódy zmien postojov, hranie rolí a otvorená komunikácia.
- **Metódy axiologizácie osobnosti dieťaťa** – patria tu metódy objasňovania, zhodnocovania a zážitku.
- **Metódy kreativizácie osobnosti dieťaťa** – sem zaraďujeme bádateľské metódy, brainstorming a tvorivé riešenie problémov.

Výber vhodných metód závisí hlavne od cieľa a obsahu vzdelávania v prosociálnej výchove. Závisí to do značnej miery od učiteľa, ako danú metódu funkčne použije. Taktiež je veľmi dôležitá aj jeho fantázia a tvorivosť pri rôznych hrách v prosociálnej výchove. Mali by sme mať na mysli, že každá zvolená metóda v prosociálnej výchove formuje a vychováva dieťa.

2 SEBAÚCTA

Termín **sebaúcta** (*self-esteem*) je celkovo jeden z najstarších pojmov v psychológii a prvýkrát ho použil v roku 1890 James, zakladateľ psychológie *Ja* (Hayesová, 1998). Avšak k zisteniu, že sebaúctu ako postoj môžeme merať, došlo oveľa neskôr zásluhou Rosenberga (1965, Mruk, 2006), ktorého pojmá sebaúcty je postavené na percepcii vlastného cítenia, vedomia vlastnej hodnoty a ocenenia seba samého ako plnohodnotnej osoby. **Sebaúctu** preto definuje ako *pozitívny či negatívny postoj k sebe samému, pričom vysoká sebaúcta vyjadruje vedomie jedinca, že je hodnotným a dosť dobrým človekom, ktorý rešpektuje seba samého, ale necíti sa byť pritom superiórny nad ostatnými*. **Sebaúctu** zároveň Rosenberg (1971) vníma ako *postojový fenomén utváraný sociálnymi a kultúrnymi silami, kde významnú úlohu zohráva proces socializácie*. Vychádza pritom z predpokladu, že sebaúcta sa utvára na základe procesu komparácie týkajúceho sa hodnôt a diskrepancií. Z tohto pohľadu miera sebaúcty závisí na tom, ako jedinec sám seba vníma ako samostatné individuum a zároveň ako sa vidí v skupine, ktorá je mu podobná (Mruk, 2006). Pre Tomešovú (2005) predstavuje **sebaúcta** *pocit vlastnej hodnoty (self-efficacy), vedomie, že moje Ja je hodné úcty*. Branden (1992) zase vymedzuje **sebaúctu** ako *dispozíciu prežívať seba samého ako človeka, ktorý má kompetencie vyrovnáť sa s výzvami života a súčasne si uvedomovať, že je hodný prežívať šťastie. Je to vlastne dôvera človeka v schopnosť myslieť, učiť sa, robiť rozhodnutia a efektívne reagovať na zmeny*.

Hayesová (1998) pre zmenu hovorí o **sebaúcte** (*self-esteem*) ako o *hodnotiacej zložke sebaopoňatia, ktorá zahŕňa hodnotenie vlastnej ceny a sebaistoty, a vymedzuje voči sebaobrazu (self-image), ako prostému obrazu o sebe (sebaobraz obsahuje napr. informácie o telesnej stavbe (výška, váha, postava), záujmoch, minulých skúsenostiach apod.)*. Zaujímavosťou zostáva, že doteraz sa nepodarilo dosiahnuť akési zjednotenie v definovaní podstaty tejto zložky sebaopoňatia. Jednou z hlavných príčin, je azda rozdielnosť prístupov pri skúmaní tohto javu, ale i skutočnosť, že sebaúcta v sebe zahŕňa zároveň tri dimenzie: kognitívnu, emocionálnu a činnostnú – behaviorálnu (Nakonečný, 1998).

A na záver, ak chceme v deťoch **pestovať zdravú sebadôveru** mali by sme podľa Aldortovej (2010) v interakcii s dieťaťom aplikovať následné zásady.

- *Pomáhajte dieťaťu len vtedy, keď o to žiada, a len toľko, koľko chce.*
- *Ponechajte dieťaťu slobodu, aby si skúšalo veci po svojom, aj keď viete, že sa mu to asi nepodarí (len keby to bolo nebezpečné, navrhните inú alternatívu).*
- *Podporujte detské nápady a nečakajte žiadne výsledky.*
- *Vyjadrujte sa láskavo, neopravujte dieťa a nekritizujte, čo robí.*
- *Vyhňte sa pochvalám a namiesto toho reagujte na pocity, ktoré dieťa prejavuje, a zdieľajte s ním jeho radosť.*
- *Vzdajte sa svojich plánov s dieťaťom a vážte si ho presne takého, aké je.*
- *Maximálne sa vyhýbajte popieraniu detských prejavov a nápadov.*
- *Vyhňte sa akémukoľvek porovnávanie dieťaťa s kýmkoľvek iným.*
- *Nechajte dieťaťu mieru zodpovednosti, ktorá vychádza z jeho zrelosti a záujmov.*
- *Načúvajte dieťaťu a uznávajte jeho emocionálne prejavy.*
- *Rešpektujte vedomosti a múdrosť dieťaťa.*
- *Správajte sa k dieťaťu ako k sebe rovnému, pretože to tak aj je.*
- *Keď je dieťa rozčúlené, vypočujte ho, snažte sa pochopiť jeho pocity a uistite ho o svojej láske a porozumení.*
- *Venujte svojmu dieťaťu čas.*
- *Keď ste so svojím dieťaťom, nasledujte jeho vedenie a ohľaduplne sa zapojte do jeho sveta.*
- *Keď vás dieťa žiada o pomoc, reagujte tak rýchlo, ako len môžete a s dobrou náladou.*

AKTIVITY A HRY

ZVIERATKÁ

Vek	3 – 4 roky.
Cieľ	Vnímať okolie, svojich rovesníkov, seba a uvedomiť si koľko vecí dokážem.
Východiska	Štátny vzdelávací program - ISCED 0.
Výkonové štandardy	V dialógu vie vypočuť iných (deti i dospelých), správa sa priateľsky k deťom i dospelým, presadzuje sa v hre alebo v činnosti spoločensky prijateľným spôsobom, reaguje adekvátne na dobré skutky.
Kompetencie	Psychomotorické, osobnostné, sociálne, komunikatívne, kognitívne, učebné.
Pomôcky	Pracovný list - ZVIERATKÁ, CD prehrávač, interaktívna tabuľa, PC, audio ZVIERATKÁ – zvuky, MAČKA ELZA – riekanka.
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none">1. Deti s učiteľkou si sadnú na koberec do kruhu. Na pracovnom liste deťom učiteľka ukáže rôzne domáce zvieratká. Ich úlohou bude priradiť ku každému zvieratku vec, ktorá k nemu patrí.2. Keďže každé zvieratko vydáva nejaký zvuk a nejako sa pohybuje, ďalšou úlohou bude pohybom, fyzicky napodobniť to zvieratko, aký zvuk budú deti počuť. Deti a učiteľka sa

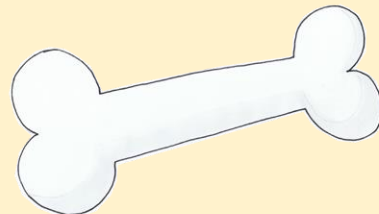
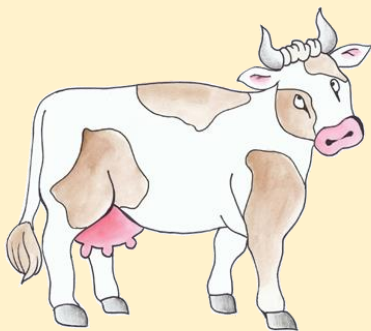
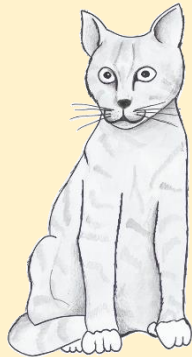
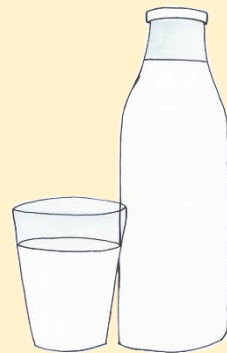
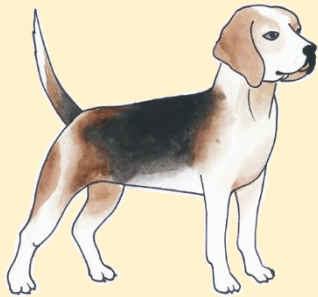
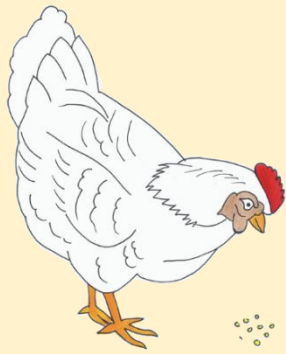
pohybujú po triede ako po domácom dvore a napodobňujú rôzne zvieratká podľa zvuku, ktorý počujú.

3. Nakoniec sa deti s učiteľkou naučia riekanku o zvieratkách.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

PRACOVNÝ LIST - ZVIERATKÁ

AUDIO – ZVIERATKA

<https://www.youtube.com/watch?v=uk3Xyr7n150>

<https://www.youtube.com/watch?v=VE5R3k6XI9Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=fXfOJ2ZduWE>

MAČKA ELZA

Damiána Jurašková

Kukuk, kto je za rohom? *(dlane priložené na očiach, otváranie dlani)*
mačka s bielym chvostíkom. *(kývanie chvostom)*

Mňauká stále, mňau, mňau, mňau, *(ruky ako pazúriky, striedanie)*
už ma bolí hlava, aúú. *(chytanie za hlavu)*

Labka sem, labka tam, *(skok na pravej a ľavej nohe)*
všetky myšky pochytám. *(tlieskanie rukami na každú slabiku)*

Mačka Elza, modelka, *(pyšná chôdza, ruky vbok)*
už len chýba kabelka. *(zodvihnutie kabelky zo zeme-chlapci si v tejto časti obzerajú dievčatá-mačičky)*

Kocúr, Emo to sa vie,
on ju veľmi miluje! *(dievčatá-mačičky stoja na mieste a chlapci si hľadajú dievča-mačičku, utekajú k nej a objímu ju)*

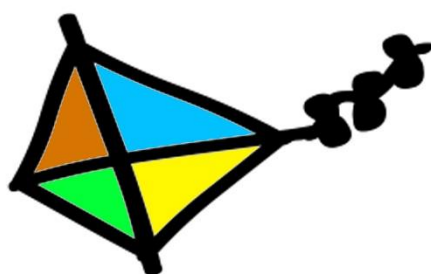
SPRIEVODCA

Vek	5 – 6 rokov.
Ciel'	Vedieť ukázať a prezentovať materskú školu a dokázať opísať jej časti.
Východiska	Štátny vzdelávací program - ISCED 0.
Výkonové štandardy	Opisuje interiér a exteriér materskej školy alebo inej známej budovy. Opisuje známe trasy na základe orientačných bodov. Poskytne iným pomoc. Presadzuje sa v hre alebo v činnosti spoločensky prijateľným spôsobom.
Kompetencie	Osobnostné, sociálne, komunikatívne, kognitívne.
Pomôcky	Pracovný list – SPRIEVODCA, postavička kamaráta, CD prehrávač, riekanka o materskej škole.
Postup aktivity - hry	<ol style="list-style-type: none">1. Učiteľka s deťmi si sadne do kruhu a predstaví im nového kamaráta (postavička vystrihnutá z papiera s menom), ktorý dnes prišiel do ich materskej školy. Následne na to, deti uvidia na pracovnom liste rôzne predmety, ktoré patria do rôznych častí materskej školy. Ich úlohou bude zahrať sa na sprievodcu, postupne si kamaráta podávať a priradzovať predmety do jednotlivých miestností v materskej škole aj s popisom, čo

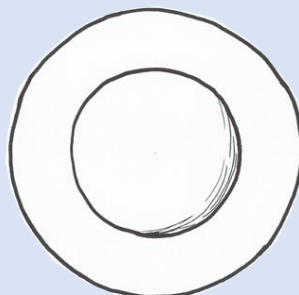
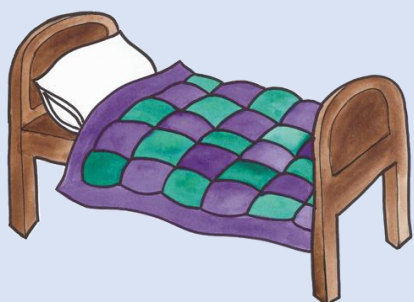
tam robíme. Takto predstavia celú svoju materskú školu.

2. Nakoniec sa spoločne naučíme riekanku o našej škole, v ktorej budeme používať aj rôzne charakteristické pohyby pre tú, ktorú činnosť v materskej škole.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

PRACOVNÝ LIST - SPRIEVODCA

KAMARÁT

POČÚVAJ ŽE KAMARÁT

Damiána Jurašková

1. Najprv v herni hráme sa.
Hopsa, hopsa, hopsasa. *(tu budú deti vykonávať pohyb tleskanie)*

V telocvični cvičíme
Hopi hopi hopsasa. *(pohyb poskakovanie)*

2. V jedálni sa napapám,
mňamky, mňamky, mňam. *(pohyb ako keď sa je s lyžičkou v ruke)*

V umývarke zúbky si
potom umývam. *(pohyb umývania zubov)*

3. V spálni si rád pospinkám,
psst a už si sen snívam. *(ruka pod hlavu kolísanie)*

Potom opäť pohrám sa,
Tra-la-la-la-laj. *(tleskanie alebo plieskanie na kolenách)*

A už domov ide sa,
kde opäť hrať budem sa.

Jeden, dva, tri, štyri, päť, môj deň v škôlke zbehne hneď.

3 KOMUNIKÁCIA

Efektívnosť prosociálneho výchovného štýlu v materskej škole nezávisí len od kvality vzťahov, ale aj od úrovne sociálnej komunikácie učiteľky.

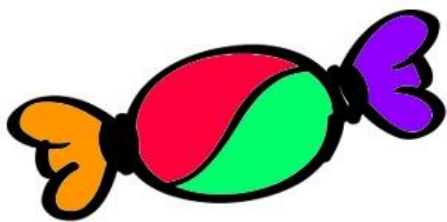
Pojem **komunikácia** je možné odvodiť z latinského slova „*communicare*“, čo znamená „*vytvoriť spoločné s niekým*“, dať iným myšlienku, nádej alebo poznanie (Dudinská, 2012).

Komunikácia je základným prostriedkom, prostredníctvom ktorého človek získava a obohacuje nové poznatky a informácie potrebné pre svoj život (Chlebeková, 2014). Medzi formy **komunikácie** zaraďujeme štyri zložky medziľudskej komunikácie. Okrem *verbálnej*, nesmieme zabudnúť na *neverbálnu* (mimika, gestikulácia, haptika, posturika, kinezika a proxemika) komunikáciu, *paralingvistické aspekty* (intenzita hlasového prejavu, výška tónu hlasu, sfarbenie hlasu, rýchlosť prejavu, plynulosť, prípadné chyby reči) a *komunikáciu činom, konaním*. Pri neverbálnej komunikácii ide o reč tela, ktorá je pravdivá. Najčastejšie vypovedá o emocionálnom stave a postoji daného človeka. Skúsenosť ukazuje, že vo výchovnom pôsobení na dieťa v predškolskom veku je rozhodujúca práve zložka neverbálnej komunikácie (očný kontakt, úsmev, objatie, pohladenie). Takéto prejavy sú základom budúceho prosociálneho správania dieťaťa (Miňová a kol. 2002).

Mnohé pedagogické i psychologické štúdie sa zhodujú s nasledovnými **základnými postulátmi v komunikácii**, ktorými by sa mali učitelia i rodičia riadiť:

- *Rozprávajte sa s dieťaťom (povzbudzujte dieťa v komunikácii).*
- *Volajte dieťa menom (ak dieťa oslovíte menom, vysvetľuje si to ako dôveru so zmyslom pre zodpovednosť na rozdiel od anonymnej komunikácie).*
- *Pozerajte sa deťom do očí (priamy pohľad znamená záujem o komunikáciu s ním, príliš dlhý očný kontakt by však mohol spôsobiť opačný efekt ako ľahostajnosť, neprítomnosť v komunikácii).*
- *Nezabúdajte na fyzický kontakt (dotyk, pohladenie) ako náznak „odmeny“ za vykonávanú činnosť.*
- *Dbajte na spôsob vyjadrovania (tonalita hlasu, mimika, pokojný výraz tváre, hlas bez zvýšených tónov).*
- *Používajte zrozumiteľné slová (krátka, jednoduchá komunikácia).*

- *Opätovne opakujte požiadavky, ak boli ignorované.*
- *Prejavte nesúhlas s nesprávnym konaním dieťaťa a nenechajte sa vyprovokovať.*
- *Učte ich slovíčka slušnosti (prosím, ďakujem, prepáč).*
- *Ak dieťa nebude plniť svoje úlohy, najťažším trestom pre neho je prísť o odmenu (Mater Sociomed, 2014, www.ncbi.nlm.nih.gov).*

AKTIVITY A HRY

ČAROVNÉ SLOVIČKA

Vek	3 – 4 roky
Cieľ	Pokúsiť sa rozlíšiť a použiť správne zdvorilostné frázy typu: ďakujem, nech sa páči, prepáč, prosím. Predstaviť sa deťom prostredníctvom hry.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové štandardy	Predstaví sa deťom i dospelým. Používa pozdrav, prosbu, poďakovanie, ospravedlnenie vzhľadom na aktuálnu situáciu.
Kompetencie	psychomotorické, sociálne, komunikatívne, kognitívne, učebné
Pomôcky	Bábková alebo plyšová hračka, malá lopta, pesnička – „čarovné slovička“
Postup aktivity – hry	1. Učiteľka spolu s deťmi sedia v kruhu na koberci. Učiteľka im predstaví „Macka Uška“ (akúkoľvek bábkovú alebo plyšovú hračku), ktorý prišiel na návštevu do našej materskej školy. Deťom prostredníctvom Macka Uška povieme krátky príbeh o tom, že rád navštevuje materské školy a má veľmi rád deti. Avšak náš Macko je čoraz smutnejší, pretože zisťuje, že deti nepoznajú „čarovné

slovíčka“. S deťmi vedieme rozhovor, čo tie čarovné slovíčka asi môžu byť, čo tým Maco myslel. Učiteľka sa snaží deti nasmerovať k čarovným slovíckam pomocou otázok (Např. Čo povieš ak niečo dostaneš? Čo povieš ak nechtiac udrieš kamaráta? atď.). Zároveň im približuje rôzne situácie v domácom prostredí, ale aj situácie v materskej škole, kde dané slovíčka (prepáč, ďakujem, nech sa páči, prosím, mám ťa rád) mohli počuť, použiť.

2. Učiteľka si spolu s deťmi začne podávať v kruhu Macka Uška, ktorého sa pokúsia rozveseliť (pohladením, objatím, úsmevom, milým slovom alebo pesničkou). Pri podávaní Macka Uška nabádame deti k používaniu slov – nech sa páči, ďakujem, prípadne nebuď smutný macko a podobne.

3. Učiteľka prostredníctvom Macka Uška pochváli deti, že porozumeli, čo znamenajú čarovné slovíčka a poďakuje im za rozveselenie. Avšak rád by poznal aj mená týchto šikovných detí. Úlohou detí je kotúľať loptu kamarátovi a predstaviť sa. Pri kotúľaní používame slová nech sa páči, ďakujem a zároveň sa predstavujú: Ja sa volám...

4. Na záver ich učiteľka naučí pieseň, pri ktorej si môžu aj zatancovať.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

Čarovné slová

Alžbeta Miková

Stanislav Geci

$\text{♩} = 120$

1. Nech sa páči, ďakujem, čarovné slová, ktoré už viem.

Tak si spolu zatlieskajme, na seba sa usmievajme.

2. Prosím, prepáč, mám ťa rád, buď môj dobrý kamarát.

Tak si spolu zatlieskajme, na seba sa usmievajme.

SEN

Vek	5 – 6 rokov
Ciel'	Vedieť znázorniť svoj sen pomocou verbálnej alebo neverbálnej komunikácie. Nakresliť svoj sen podľa vlastnej fantázie pomocou farbičiek.
Východiska	Štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové štandardy	Presadzuje sa v hre alebo v činnosti spoločensky prijateľným spôsobom. V dialógu vie vypočuť iných (deti i dospelých). Výtvarne vyjadruje svoje predstavy.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné, sociálne, komunikatívne, kognitívne
Pomôcky	Relaxačná pieseň, básnička „Sen“, čiapka, výkresy, farbičky.
Postup aktivity – hry	<p>1. Učiteľka s deťmi sedí na koberci v kruhu. Vedie rozhovor na tému „spánok“. (Např. „Júj ako sa mi dnes dobre spalo deti, ešte by som si poležala v posteli, a vy? Nechcelo sa vám dnes dlhšie poležať pod perinou? Ako sa vám najlepšie spí?") Podme ešte trochu snívať. Následne si deti ľahnú na koberec, zatvoria si oči a prenesú sa do „krajiny snov“. Kým si deti ľahnú na koberec, učiteľka zaspieva pieseň (zarecituje text piesne).</p> <p><i>Zatvorím si očka, snívam krásny sen, všetky zlé sničky z hlávky vyženiem.</i></p>

*V hlavičke si nechám iba pekný sen,
O chvíľu ho všetkým v triede rozpoviem.*

2. Učiteľka použije inštrumentálnu pieseň „Sen“ počas toho, ako majú deti zatvorené oči a snívajú.

3. Po chvíli keď deti vstanú, učiteľka bude mať na hlave „čiapku na sny“ (typická spiaca čiapka, ktorú mal aj trpaslík Spachtoš). Úlohou detí bude rozprávať o svojom sne, ukázať pomocou pohybu a zvuku čo sa im snívало (dnes, včera, predtým) alebo čo by chceli, aby sa im snívало. Každého kto ukáže svoj sen, ostatní ho napodobnia. Prvá začína učiteľka, ktorá má na hlave „čiapku na sny“. Každý začína vetou: Snívало sa mi, že... Učiteľka podáva čiapku ďalej a tak sa všetci vystriedajú.

4. Po znázornení snov si všetci posadajú za stôl, na ktorom sú pripravené výkresy a farbičky. Úlohou každého je nakresliť svoj alebo iný sen, ktorý sa im páčil.

*Po každej časti deti pochválime
a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne
s deťmi.*

Sen

Alžbeta Miková

Stanislav Geci

$\text{♩} = 90$

10

1. Zatvorím si očka, snívam krásny sen,
všetky zlé sníčky z hlávky vyžením.
V hlavičke si nechám iba pekný sen,
O chvíľu ho všetkým v triede rozpoviem.

4 KOMUNIKÁCIA A VYJADROVANIE CITOV

Prostredníctvom **komunikácie** je vhodné viesť deti k vyjadrovaniu svojich pocitov, ktoré prežívajú. Podľa Martišovej (2014) je potrebné viesť deti k citlivosti vo všetkých činnostiach. Ide o dlhodobý proces, v ktorom by sa mala učiteľka snažiť u detí podporovať vnímanie vlastného tela a vlastných zmyslov. Iba tak dochádza u detí k vnímaniu svojich pocitov. Dôležité pre deti je naučiť sa počúvať a vyjadriť svoje pocity prostredníctvom komunikácie. Na to, aby dieťa dokázalo slovami vyjadriť čo cíti, je potrebný príklad učiteľky. Tá má byť ochotná vyjadriť svoje pocity a tým pomôcť dieťaťu k jeho vlastnej otvorenosti a úprimnosti. Nielen k sebe samému, ale aj voči ostatným kamarátom a známym. Je potrebné deťom ukázať, že tento svet prináša mnoho dobrého, ale aj zlého. Pocity radosti a smútku sú prirodzené reakcie, za ktoré sa netreba hanbiť.

Prostredníctvom hry je možné prehĺbiť alebo odkryť všetky pocity, ktoré dieťa prežíva. Cejpeková (2001) uvádza hru ako významnú činnosť pre dieťa. Vo výchovno – vzdelávacom procese plní hra funkciu prostriedku pre rozvoj intelektuálnych schopností, formuje zručnosti a návyky, vzťah k sebe samému, k ostatným deťom a ľuďom, k umeniu, k prírode a taktiež potláča nežiaduce stránky osobnosti dieťaťa. Hra naplňuje dieťa radosťou, aktivizuje kladné city, podporuje učenie a je vývinovou potrebou. Cez hru dieťa poznáva život, formuje prosociálne správanie, empatiu, rozvíja zdravé sebavedomie. Zmyslom hry je zážitok, ktorý je pre každé dieťa dôležitým ukazovateľom jeho nálady a vnútornej pohody. Veľkým pozitívom hry je, že dovoľuje deťom voľne vyjadriť myšlienky, city, názory, imaginatívne riešiť problémy a tiež pomáha kultivácii citov, čo je základom edukácie v materskej škole.

AKTIVITY A HRY

O MYŠKE

Vek	4 – 5 roky
Cieľ	Poznať a rozlíšiť emócie prostredníctvom príbehu o Myške. Reagovať na pokyny v hre „Myšky, myšky premeňte sa“.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Vyjadruje pocity z vypočutej rozprávky. Opíše aktuálne emócie.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné, sociálne, komunikatívne, kognitívne
Pomôcky	Rozprávka o „Smutnej myške Karolínke“
Postup aktivity - hry	<ol style="list-style-type: none"> 1. Deti sedia v kruhu, aby každý na každého videl. Učiteľka im rozpráva rozprávku o smutnej myške Karolínke, ktorá nechcela ísť do materskej školy. Po skončení rozprávky vedie s nimi rozhovor o danej rozprávke. (Např. „Prečo bola myška smutná? Čo rada robila? Boli ste aj vy niekedy smutní a prečo? Kto vám pomohol? Kto vás rozveselil?“) 2. Potom sa pokúsia túto rozprávku stvárniť pomocou tvorivej dramatiky. Učiteľka vyberie jedno dieťa, ktoré bude stvárňovať myšku

Karolítku – bude sa tváriť, smutne, nešťastne, pretože nechce ísť do materskej školy. Úlohou ostatných detí ju je rozveseliť a vysvetliť jej, prečo je podľa nich v materskej škole tak dobre. Čo sa im páči a prečo sa v škôlke radi smejú. Všetky deti napodobňujú smutnú myšku, ale vzápätí sa usmievajú, aby ju rozveselili. Učiteľka vysvetľuje, že pocity smútku a radosti, šťastia sú prirodzené a netreba sa za ne hanbiť.

3. V ďalšej časti si zahrajú hru: *Myšky, myšky premeňte sa*, a to tak, že sa premenia na smutné myšky, veselé myšky, strachomyšky, myšky hanblivky atď.

4. V závere si deti zaspomínajú, aký bol ich prvý deň v materskej škole.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

SMUTNÁ MYŠKA KAROLÍNKA

Denhardtová Michaela, Miková Alžbeta

Za horami a dolami, uprostred lúky je malá dedinka, kde žijú samé zvieratká. Každé zvieratko má svoj domček. V jednom domčeku bývajú zajačiky, v inom zasa sliepočky, psíkovia, kravičky, ovečky a takto si tam žijú šťastne a veselo. Celé dni sa hrajú, spievajú a tancujú.

V tejto dedinke žije aj malá myška, ktorá sa volá Karolínka. Karolínka bola veľmi veselá, veľmi rada sa smiala a naháňala. Karolínka bývala vo svojom domčeku spoločne so svojou mamičkou a oteckom. Jedného dňa jej mamka oznámila, že ona musí ísť do práce a Karolínka bude musieť chodiť do materskej školy. Karolínke sa vytratil úsmev z tváre a zosmutnela. Karolínka do materskej školy vôbec nechcela ísť. Chytil ju obrovský strach z toho, čo tam bude taký dlhý čas robiť a či sa pre ňu rodičia vôbec vrátia. Karolínka radšej odišla do svojej izbičky a hrala sa s hračkami. Hranie mala veľmi rada. Potom však prišla mamička a povedala, aby si odpratala hračky, lebo je čas spať. Myške Karolínke sa však nechcelo a lenivo sedelo na koberci. Mamka jej povedala, že upratovať hračky bude musieť aj v materskej škole. Karolínka sa ešte viac zľakla a začala plakať, že ona do materskej školy nepôjde. Nakoniec po dlhej chvíľke zaspala. Mamka ju ráno zobudila včas, aby sa stihla vychystať do materskej školy. Karolínke sa veľmi nechcelo, nuž už sa s tým aj zmierila. Keď ju mamka odniesla do škôlky, jej učiteľka ju s úsmevom privítala a ukázala jej ostatné detičky a hračky. Myška Karolínka neverila vlastným očiam, koľko detí a hračiek vidí. Veľmi sa potešila, že bude mať nových kamarátov a nové hračky, dala božtek mamke a utekala sa hrať. Keď po ňu prišla mamička ešte o niečo skôr ako jej sľúbila, nemohla uveriť vlastným očiam. Karolínka bola veselá, usmievavá a spokojná. Od prvého dňa sa jej veľmi páčilo a viac sa ísť do materskej školy už nebála.

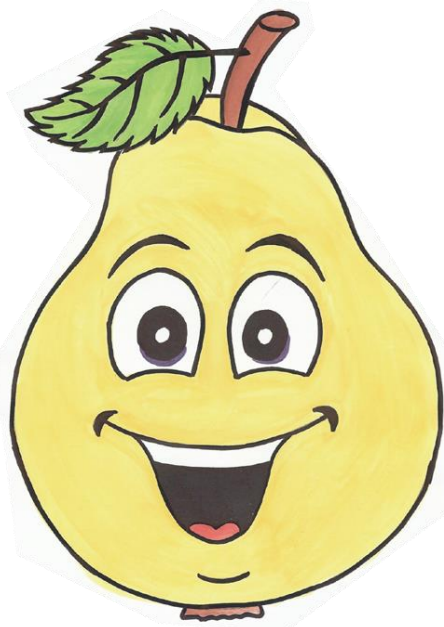
HRUŠTIČKY - TVÁRIČKY

Vek	5 – 6 rokov
Ciel'	Vyjadrovať pozitívne i negatívne emócie prostredníctvom námetovej hry „Na obchod“. Reagovať na zmeny emócií a zotrvať v námetovej hre „Na obchod“.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Reaguje spoločensky prijateľným spôsobom na aktuálne prejavy emócií – pozitívne i negatívne. Rešpektuje dohodnuté pravidlá spoločensky prijateľného správania.
Kompetencie	Osobnostné, sociálne, komunikatívne, kognitívne.
Pomôcky	Obrázkový materiál (hrušky s tvármi), hračky (ovocie a zelenina, iné).
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none"> 1. Deťom ukazujem obrázkový materiál a rozprávame sa o ňom. Pýtam sa ich aj na iné nálady, emócie, ktoré sa snažia znázorniť na vlastných tvárach. Rozprávame sa o tom, ktoré emócie sú pozitívne a negatívne a ako na nás vplýva nálada ostatných. 2. Zahráme si námetovú hru: Na obchod s potravinami (ovocie a zelenina). Jedno z detí je predavač a ostatní sú kupujúci. Využívame obrázkový materiál a stále na dvere obchodu zavesíme nejakú tváričku hrušky. Kupujúci

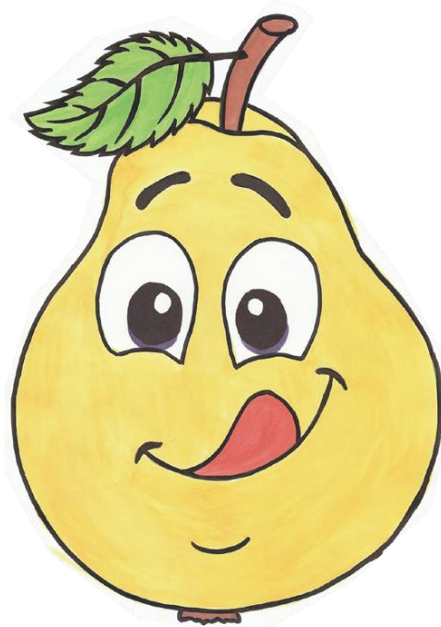
zákazník vchádza dnu a tvári sa podľa toho, aký obrázok hrušky visí na dverách obchodu. Počas aktivity si všímame aká je nálada nákazlivá, že do obchodu prichádzajú ľudia s rôznou náladou a s rôznym výrazom tváre.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

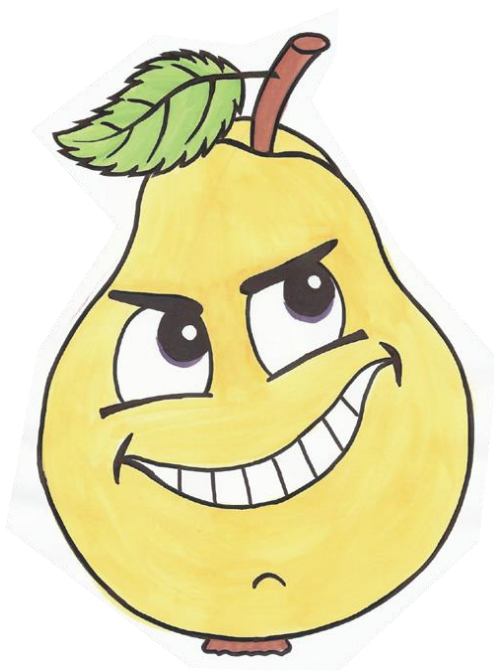
TVÁŘIČKY

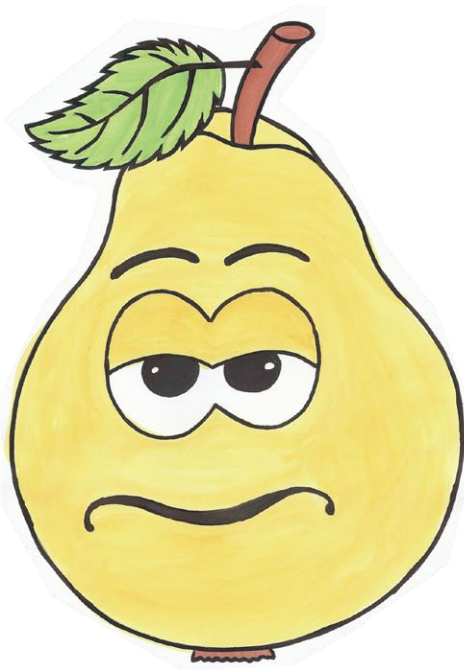
Radost, dobrá nálada

Hlad, maškrtnost

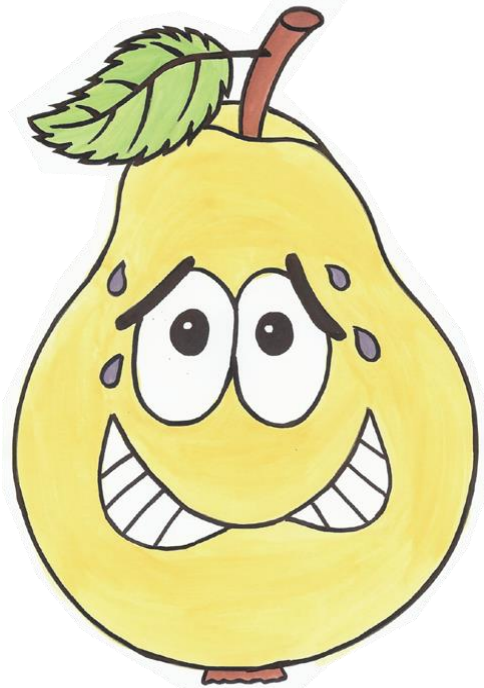
Škodoradost, frajerstvo

Nezáujem, zlá nálada

Zdesenie, prekvapenie

Tréma, nervozita, hamblivosť

5 TVORIVOSŤ

Tvorivosť môžeme všeobecne charakterizovať ako vrodenuú schopnosť človeka, ktorej cieľom je produkovať nové nápady, riešenia, myšlienky, ktoré sú prospešné pre spoločnosť alebo človeka samotného. Zelina (1995) vymedzuje **tvorivosť** ako interakciu subjektu s objektom, v ktorej subjekt mení okolitý svet a vytvára nové, významné hodnoty, ktoré sú užitočné pre subjekt, skupinu ľudí alebo populáciu. U väčšiny ľudí sa prejavuje počas celého života. V praktickom živote je veľmi dôležitá, pretože je jedným z prostriedkov, ktoré rozvíjajú prosociálne správanie. Bruteničová, Valachová (2011) tvrdia, že je nevyhnutné aby bola základom práce učiteliek v materskej škole, pretože ich snahou je viesť deti k tvorivosti.

Môžeme teda povedať, že ak je učiteľka tvorivá, môže u detí rozvíjať tvorivosť v každodenných aktivitách v materskej škole. Musí si uvedomovať, že každé dieťa, ktoré má pred sebou, má špecifické osobitosti. Zároveň musí vedieť, čo môže od jednotlivých detí očakávať, teda aké sú možnosti rozvoja každého jedného dieťaťa, ako sa k nim má učiteľka správať, aby objavila schopnosti, ktorými deti disponujú, a tieto schopnosti rozvíjala a zdokonaľovala ich primeranými prostriedkami. Avšak Turek (In Bruteničová, Valachová, 2011) hovorí: „*Tvorivosť sa v nijakej činnosti nemôže rozvíjať pod nátlakom, na príkaz. Tvorivá osobnosť potrebuje slobodu pre svoju prácu, slobodu vyjadrovania, slobodu byť sebou samým.*“

Karnsová (In Bruteničová, Valachová, 2011) uvádza **desatoro pre učiteľa**, ktoré môže slúžiť k rozvoju tvorivosti:

1. *Nešetríte chválou.*
2. *Dajte deťom možnosť vedenia a voľby.*
3. *Vo všetkom hľadajte klady.*
4. *Buďte zodpovedný a veďte k zodpovednosti.*
5. *Uznávajte cenu.*
6. *Zamerajte sa na to, čo je nutné, aby daná otázka bola vyriešená správne, lepšie alebo inak.*
7. *Pomáhajte si navzájom k správne mu riešeniu.*
8. *Sami konajte tak, ako si prajete, aby sa správali deti.*
9. *Viac sa hrajte, viac sa smejte a robte veci spoločne.*

10. Sprostredkujte deťom okamihy, na ktoré budú spomínať celý život.

Prostredníctvom prosociálnej výchovy môžeme deti s uplatnením tvorivého prístupu naučiť chápať a akceptovať iných, a takisto vytvárať predpoklady na rozvíjanie tvorivosti v medziľudských vzťahoch, vrátane riešenia problémov. Ivanová, Kopinová (2007) poukazujú na **axiómy tvorivosti**, ktoré vychádzajú z definícií tvorivosti:

- **Tvorivý môže byť každý človek** - každé dieťa môže byť tvorivé na svojej úrovni rozvoja poznania, myslenia, osobnosti.
- **Tvorivosť sa môže prejavovať v každej činnosti** - tvorivosť nie je len vedecká, umelecká, technická, ale uplatňuje sa aj v medziľudských vzťahoch.
- **Tvorivosť je „cvičiteľná“ funkcia - dá sa rozvíjať** - je to možné už u malých detí v rodine alebo v materskej škole.
- **Tvorivosť je náročná práca** - tvorivý proces núti dieťa veľa premýšľať a učiť sa, poznávať, zbierať informácie, pozorovať a hľadať nové riešenia.

Tvorivá práca predpokladá iniciatívu, a tak isto vedie k iniciatíve. Škody spôsobené chybnou výchovou v útlom detstve, ktoré sa prejavujú zakríknutosťou a pasivitou, môžeme v materskej škole naprávať motivovaním detí k tvorivosti a iniciatíve. Mali by sme mať na pamäti, že človek, ako tvorca seba, svojho ja, svojej osobnosti, je sám najdôležitejším objektom tvorivosti.

AKTIVITY A HRY

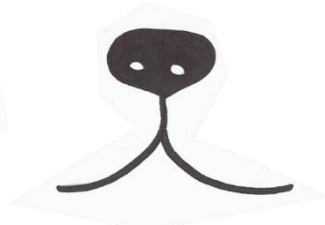
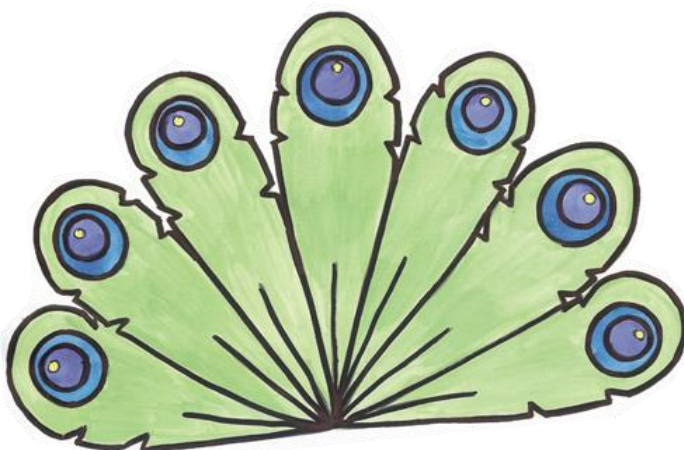
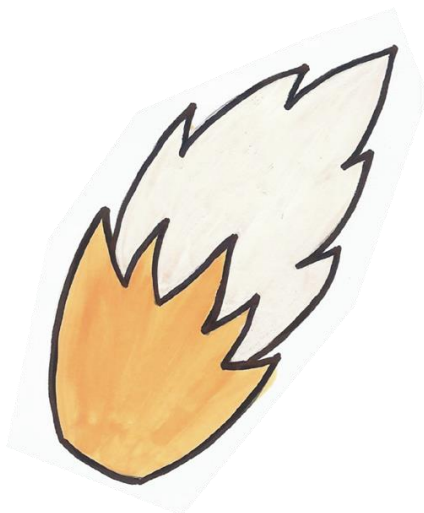
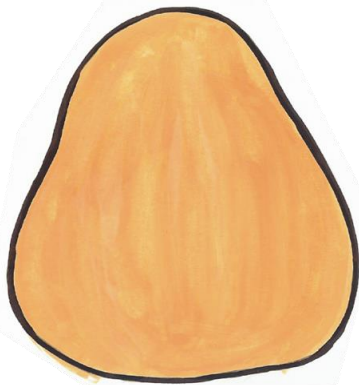
MOJE VYMYSLENÉ ZVIERATKO

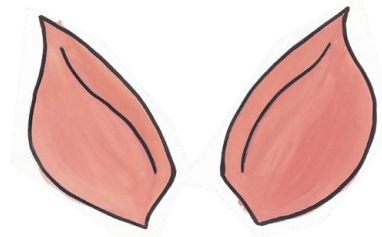
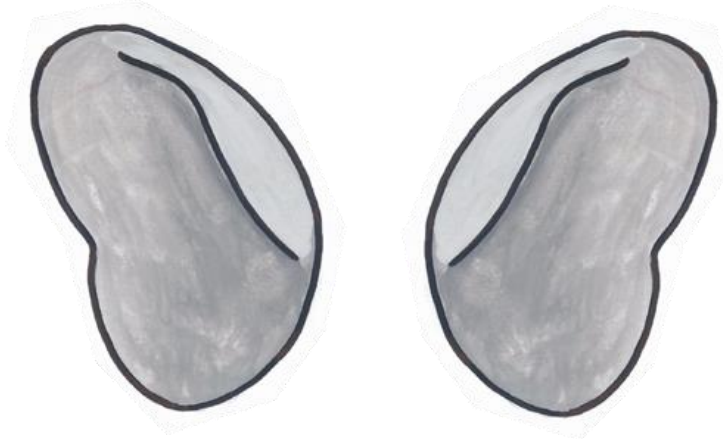
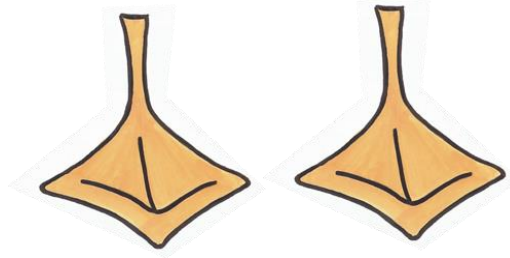
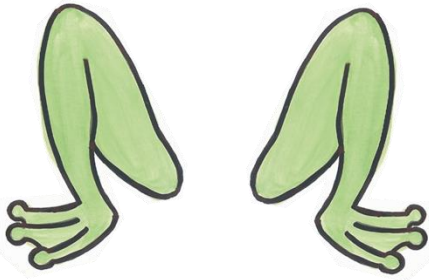
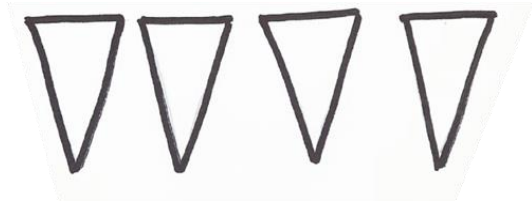
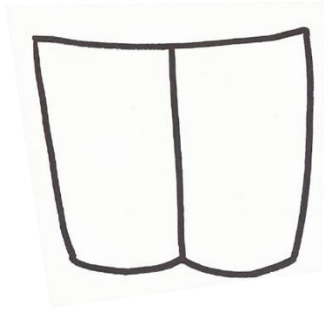
Vek	3 – 4 roky
Cieľ	Vymyslieť a nakresliť svoje zvieratko a predstaviť ho ostatným deťom.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	<i>Spája časti obrázkov lepením. Dotvára tvary kresbou (maľbou). Pomenuje výsledok.</i>
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné
Pomôcky	<i>Obrázky (oči, uši, nos, zuby, ústa/papuľa) v rôznych farebných, tvarových a veľkostných prevedeniach, výkresy, lepidlá, nožnice, farbičky.</i>
Postup aktivity – hry	1. Učiteľka a deti sedia na koberci v kruhu. V strede kruhu sú na zemi položené obrázky (oči, uši, nos, zuby, ústa/papuľa) v rôznych farebných, tvarových a veľkostných prevedeniach. Učiteľka sa s deťmi rozpráva o rozprávkach. Vo všetkých knihách/rozprávkach sú postavy, či už dobré alebo zlé, v niektorých sú dokonca aj zvieratká, ktoré môžu byť strašidelné alebo smiešne, a tiež môžu byť dobré a zlé. Úlohou detí je vybrať si z

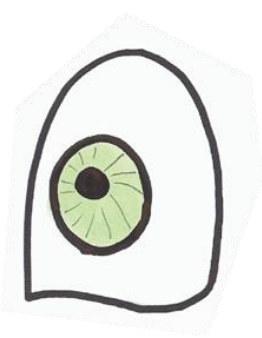
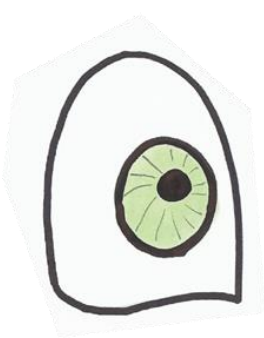
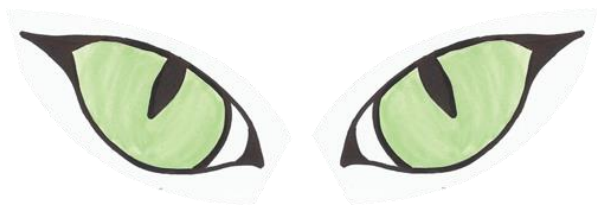
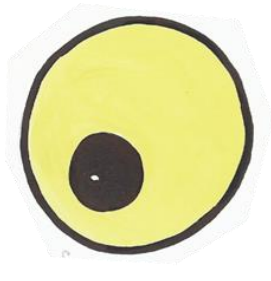
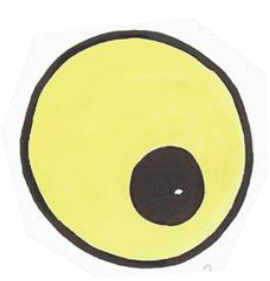
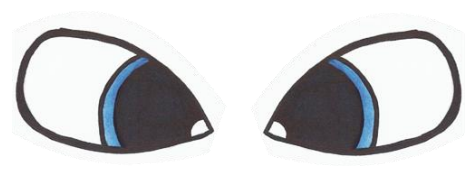
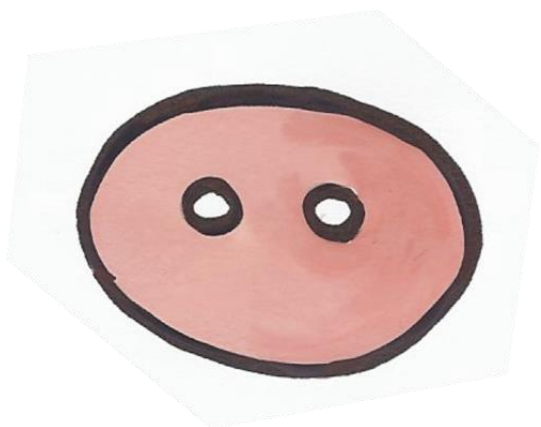
ponúknutých obrázkov také, ktoré sa mu páčia a pomocou nich zhotoviť svoje vymyslené zvieratko. Deti majú na stole pripravené čisté výkresy. Ak si vyberú fragmenty tváre, ktoré by ich zvieratko malo mať, sadnú si ku stolu a snažia sa vytvoriť pomocou svojej fantázie úplne nové zvieratko. Fragmenty tváre nalepujú na papier a zvyšok tela a tváre dokresľujú farbičkami. Ak majú svoje zvieratká namaľované, opäť si s učiteľkou sadnú do kruhu na koberec a každé dieťa postupne predstavuje svoje zvieratko (ako sa volá, čo dokáže, aké má časti tela...) - ak je to potrebné, učiteľka dieťaťu pomáha. Na záver učiteľka deti pochváli a vzniknutým výtvorom dopisuje mená detí, ktoré daný obrázok vytvorilo, poprípade, ak dieťa svoje zvieratko pomenovalo, napíše tam aj jeho meno. Obrázky sa môžu dať na výstavu (nástenku).

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

OBRÁZKY

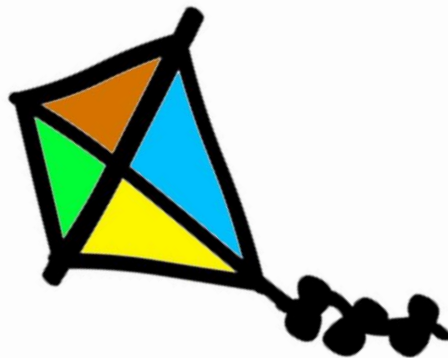

OPIŠ MI TO

Vek	5 – 6 rokov
Cieľ	Opísať neverbálne (pantomimicky) alebo verbálne predmet alebo situáciu.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Presadzuje sa v hre alebo v činnosti spoločensky prijateľným spôsobom.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné, sociálne, komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Papiere (formát A4) s obrázkami, Väčší gombík.
Postup aktivity – hry	<p>1. Učiteľka si vopred pripraví hracie pole (5x4 hárky papiera) - poukladá si obrázky vytlačené na formáte A4 obrázkom dole, aby ich nebolo vidieť (1 hracie políčko = 2 hárky s obrázkom, teda 2 rôzne obrázky). Deti sedia na koberci/na stoličkách v polkruhu. Učiteľka začína hru ako prvá. Hodí gombík tak, aby pristál na jednom z papierov. Pozrie si obrázok a snaží sa znázorniť daný predmet alebo činnosť, pri ktorej sa predmet používa verbálne alebo neverbálne (pantomimicky). Deti hádajú, čo znázorňuje. Učiteľka podáva gombík prvému dieťaťu z kraja a dieťa robí to isté. Vezme si jeden z papierov, na ktorých hodený gombík pristál a</p>

snaží sa svoj predmet predviesť pantomimicky (ak to nebude vedieť, môže ho opísať aj slovne napr. na čo sa používa, čo sa s ním robí). V hre sa vystriedajú všetky deti. Na záver deti pochválime.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

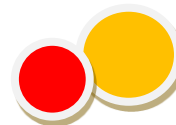
6 POZITÍVNE HODNOTENIE INÝCH

Schopnosť **hodnotiť iných** úzko súvisí so sebahodnotením. Je postavená na rovnakých psychologických základoch a požaduje, aby sme sa k druhým správali rovnakým spôsobom, ako to my očakávame od nich. To znamená, že by sme mali podporovať **sebaoceňovanie** iných, vyslovovať pozitívne očakávania a najmä viac chváliť ako kritizovať.

Výchovné ciele:

1. *Pozitívne prijať a hodnotiť iných v podmienkach bežných aj sťažených.*
2. *Pozitívne vnímať, reálne hodnotiť situácie a udalosti.*

V medziľudských vzťahoch sa často stretávame s javom, že ak sa nám darí, ľahko si navykne na to, čo je dobré a začíname to považovať za samozrejmé. Človek má taktiež tendenciu vyslovovať častejšie sťažnosti, výčitky, negatívnu kritiku, než byť všímavý, niekoho úprimne pochváliť a poďakovať sa (Ivanová, Kopinová 2007).

Všetky deti majú potrebu **získať pocit uznania, akceptácie, prijatia, pochvaly**, ale hlavne potrebujú vedieť, že si ich druhí všímajú. Niektoré to dávajú najavo, no iné nie. Každý má v sebe prirodzenú túžbu byť milovaný a tendenciu stať sa lepším, a v tom si môžeme navzájom pomáhať.

Medzi dôležité pedagogické nástroje patria **všímavosť a pripisovanie pozitívnych vlastností**. To však neplatí len vo vzťahu učiteľ – dieťa, ale aj vo vzájomných vzťahoch detí a v medziľudských vzťahoch vôbec. Líšková (2012) uvádza, že deti sa stávajú takými, za aké ich trvalo považujeme. Je dôležité naučiť deti zaujímať stanoviská, rozlišovať dobro od zla, hodnotiť sa, spoznávať pozitívne vlastnosti svojich najbližších či už v rodine, v triede, v škole alebo v rovesníckych vzťahoch.

Pavlová (2002) zastáva názor, že *v každom človeku je niečo pozitívne*. V živote je potrebné sústrediť sa predovšetkým na pozitívnu stránku ľudí a udalostí. Pozitívne hodnotiť druhých by sme mali nielen v bežných, ale aj v „sťažených“ podmienkach. Negatívny vplyv na tento fakt má nízke alebo privysoké sebahodnotenie človeka. Odráža sa predovšetkým v problematickej komunikácii, prosociálnosti a obľúbenosti v kolektíve. Z toho vyplýva, že pozitívne hodnotenie seba a pozitívne hodnotenie druhých veľmi úzko súvisia.

AKTIVITY A HRY

DEŇ PRIATEĽSTVA

Vek	3 – 4 roky
Cieľ	Vysloviť a oceniť pozitívnu vlastnosť kamaráta a obdarovať ho darčekom.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Hodnotiť a rozlišovať pozitívne i negatívne charakterové vlastnosti ľudí na základe reálnych i fiktívnych situácií.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	papiere, nožnice, lepidlá, farbičky
Postup aktivity – hry	<p>1. Učiteľka pripraví na stôl pomôcky. Úlohou detí bude vyrobiť darček pre kamaráta, podľa vlastnej fantázie. Keď budú mať všetci darček hotový, sadnú si do kruhu na koberec. Učiteľka vyzve dieťa, aby povedalo svojmu kamarátovi po pravici čo si na ňom cení a odovzdal mu svoj darček. Pri odovzdávaní bude hovoriť: „Tento darček ti dávam, pretože...“ (dieťa doplní pozitívne vlastnosti,</p>

schopnosti a zručnosti, ktoré si na svojom kamarátovi váži).

Učiteľka dohliada na to, aby bolo každé dieťa obdarované.

Na záver vedie učiteľka s deťmi rozhovor o tom, čo sa im páčilo viac - byť darcom alebo obdarovaným.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

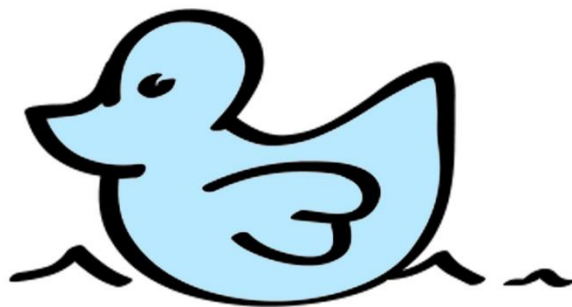
ROZPRÁVKOVÝ SVET

Vek	5 – 6 rokov
Ciel'	Pozitívne oceniť kamarátove schopnosti, vlastnosti a výkony.
Východiska	Štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Prijať v rozhovore s inými deťmi názorovú odlišnosť, prijateľným spôsobom obhajovať svoje vlastné názory.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Obrázky rôznych rozprávkových postáv
Postup aktivity – hry	<p>1. Deti sedia v kruhu. Učiteľka vedie rozhovor o tom, akí môžu byť ľudia, aké majú vlastnosti (napr. dobrí, zlí, múdri, šikovní, veselí, pracovití...).</p> <p>Rozhovor o tom, ako by sme mohli nakresliť človeka, ktorý je múdry, pracovitý... (múdry by mohol mať okuliare, knihu v ruke).</p> <p>Učiteľka rozloží na zem obrázky rôznych rozprávkových postáv (napr. Popoluška – pracovitá, poslušná; šašo – veselý; šmolko Mudroš - múdry). Učiteľka zdvihne jeden obrázok a deti hovoria, akú vlastnosť má daná</p>

rozprávková postava, čo v rozprávke robila, čo ju charakterizuje.

Na záver majú povedať kto z triedy sa na akú rozprávkovú postavu podobá (napr. deti kto je pracovitý ako Popoluška ?).

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

7 ASERTIVITA

Asertivita je typické správanie pre ľudí, ktorí dokážu presne a jasne definovať svoje city, myšlienky, názory a pod. Takýto človek má pozitívny vzťah k ľuďom, vie ich počúvať a je ochotný pristúpiť aj na kompromis. *Asertívne správanie* vnáša do vzťahov pohodu a pokoj, prirodzenosť a istotu každého účastníka (Vašašová, 2004).

Honzák – Novotná (2006) definujú základné **prvky asertívneho** prístupu:

- *vyjadrovanie vlastných pocitov primeranou formou,*
- *schopnosť požiadať o to, čo potrebujeme,*
- *nehovoriť áno, pokiaľ chceme povedať nie,*
- *prijíť odmietnutie bez pocitu urážky,*
- *vedieť vyjadriť kritiku i pochvalu.*

Hitková (2006) hovorí, že základné **asertívne práva** každého človeka vychádzajú z presvedčenia, že nikto nemôže manipulovať našimi emóciami, myšlienkami a správaním, pokiaľ mu to sami nedovolíme. Asertívne sa presadzujúci človek by mal pamätať na to, že má právo:

1. *Sám posudzovať svoje vlastné správanie, myšlienky a emócie a byť za ne a za ich dôsledky sám zodpovedný.*
2. *Neponúkať výhovorky a ospravedlnenia za svoje správanie.*
3. *Posúdiť, nakoľko je zodpovedný za riešenie problémov iných ľudí.*
4. *Zmeniť svoj názor.*
5. *Robiť chyby a niesť za ne zodpovednosť.*
6. *Povedať: „Ja neviem“.*
7. *Byť nezávislý na dobrej vôli ostatných.*
8. *Robiť nelogické rozhodnutia.*
9. *Povedať: „Ja ti nerozumiem“.*
10. *Povedať: „Je mi to jedno“.*
11. *Sám sa rozhodnúť, či sa bude v danej situácii správať asertívne alebo nie.*

AKTIVITY A HRY

AKO SA CÍTIŠ?

Vek	3 – 4 roky
Cieľ	Vnímať a uvedomiť si situácie, ktoré sú pre nás prijateľné a ktoré zas nie.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Nenásilne riešiť konflikt s iným dieťaťom/deťmi, dohodnúť sa na kompromise.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Obrázky rôznych situácií
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none"> 1. Učiteľka sa s deťmi posadí na koberec do kruhu. Pre deti bude mať pripravené obrázky na ktorých budú rôzne príjemné, ale aj nepríjemné situácie napr. (jedno dieťa bije druhé, jedno dieťa vezme hračku druhému, spoločne sa deti hrajú ..). 2. Učiteľka deťom vysvetľuje každý jeden obrázok, čo sa na ňom stalo a pýta sa detí otázky typu: Či sa nájde niekto komu sa to niekedy stalo? Ako by sa cítili v role dieťaťa,

ktorému zoberú hračku alebo ktorého bije kamarát v materskej škole? A ako by sa malo zachovať dieťa, ktoré udrie kamaráta alebo mu vezme jeho hračku? (či by sa malo ospravedlniť a prečo).

3. Po rozhovore učiteľka nechá priestor na znázornenie jednotlivých situácií.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

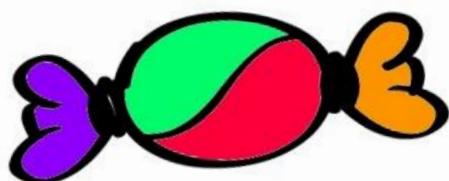
NIEČO VIEM A NIEČO ZAS NIE

Vek	5 – 6 rokov
Cieľ	Určiť a nakresliť aktivitu v ktorej dieťa vyniká.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Komunikovať otvorene bez bariér a predsudkov.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Výkresy, farbičky.
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none">1. Učiteľka si vopred pre deti pripraví papier na ktorom bude mať nakreslené aktivity, ktoré má rada a vie, že je v nich šikovná, ale aj aktivity v ktorých naopak veľmi nevyniká (napr. futbal - lopta, spev - mikrofón...).2. Učiteľka deťom na začiatok vysvetlí svoje aktivity a potom sa bude individuálne pýtať každého dieťaťa otázky typu: Čo rád robíš? V akej aktivite si naozaj šikovný? Čo si myslíš, že ti veľmi nejde? Učiteľka vysvetlí deťom, že to

čo im práve nejde sa môžu naučiť v materskej škole a na základnej škole.

3. Učiteľka po rozhovore rozdá každému výkres a úlohou detí bude si vybrať jednu aktivitu, ktorú robí najradšej a je v nej šikovný.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

8 EMPATIA

Slovo **empatia** pochádza z gréčtiny a znamená *silnú emóciu, vášeň*. V dnešnom vnímaní sa empatiou myslí schopnosť človeka vžiť sa do emocionálneho stavu iného človeka. Vidieť jeho očami, počuť jeho ušami a cítiť jeho srdcom (<http://www.ludskaempatia.estranky.sk>).

Empatia je schopnosť *vžiť sa do nálad a pocitov druhého človeka*. Snaha predstaviť si seba na mieste druhého človeka a v jeho prežívanej situácii. Základom empatie je sebauvedomenie. Čím sme otvorenejší k vnímaniu vlastných pocitov, tým lepšie ich dokážeme rozpoznať a pochopiť u druhých ľudí. Z toho vyplýva, že človek si musí najprv uvedomiť svoje emócie, až potom môže porozumieť emóciám druhých (Goleman 1997).

Dôležitú úlohu v rozvoji empatií u detí má empatická učiteľka. Ak chce učiteľka naučiť deti empatickému správaniu, najprv sa musí ona sama správať empaticky a tým byť príkladom pre deti. Učiteľka by sa mala dokázať vcítiť do pocitov a potrieb dieťaťa. Byť empatická neznamená prijímať problémy detí za svoje, ale byť k nim otvorená a ochotná pomôcť.

V materskej škole vstupuje učiteľka do vzájomnej interakcie s rôznymi ľuďmi. Sú nimi nielen deti, ale aj kolegyne a rodičia. Iný druh empatie použije učiteľka vo vzťahu k dospelým a iný k deťom, ktoré majú osobité vnímanie sveta. Každá situácia môže mať aj iný emocionálny náboj pre zúčastnené osoby. *Učiteľka by teda mala prejavovať empatiu inak dieťaťu a inak rodičovi* (Mertin, Gillnerová 2003).

Veľký význam v rozvoji *empatií majú hry, prostredníctvom ktorých sa deti učia väčšej citlivosti jeden k druhému, k ťažkej situácii, ktorú niekto prežíva, čiastočne eliminujú nevhodné správanie medzi sebou*. Dieťa so silnou schopnosťou vcítenia sa má sklóniť byť menej agresívne a viac sa venuje spoločným aktivitám (pomoc a spolupráca). Inak povedané, čím je človek empatickejší, tým sa stáva prosociálnejším (Migátová 2009).

Podporiť empatiu u detí nám môžu pomôcť nasledujúce príklady na hry, ktoré podporujú rozvoj empatie v predškolskom veku:

- hry na posilnenie sebaúcty,
- hry na rozvoj reči a počúvania,
- hry na vnímanie vlastného tela,
- hry na rozvoj schopnosti súcitenia,

- hry na rozvoj zmyslového vnímania,
- hry na uvedomenie si vlastných emócií,
- hry na všímanie si emócií u druhých ľudí.

Pre **rozvoj empatie** môže učiteľka v hrách využiť tieto stratégie:

1. Ukázať deťom, že svet vnímajú zmyslami a naučiť ich vnímať svoje telo.
2. Hovoriť s nimi o ich pocitoch, čo prežívajú.
3. Posilňovať ich sebaúctu a vytvárať pocit bezpečia.
4. Mali by sme rozvíjať verbálne vyjadrovanie detí a podporiť aj počúvanie.
5. Hrami môžeme posilňovať sociálne zručnosti, predovšetkým kooperáciu.
6. Vytvárať umelé situácie, ktoré vedú k trénovaniu empatického vnímania.
7. Jednou z hlavných stratégií je osobný príklad učiteľky (Pfeffer 2003, Svobodová 2007).

AKTIVITY A HRY

ČO SI KTO MYSLÍ

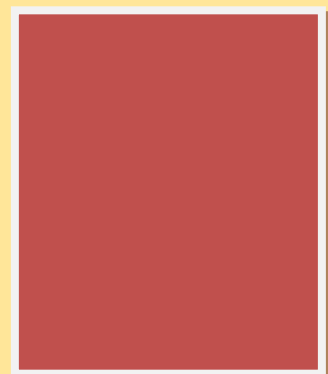
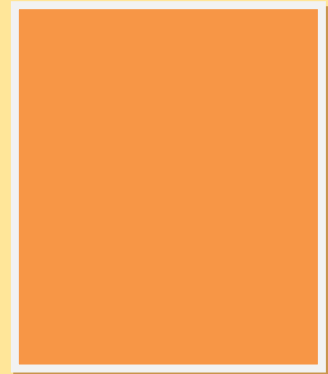
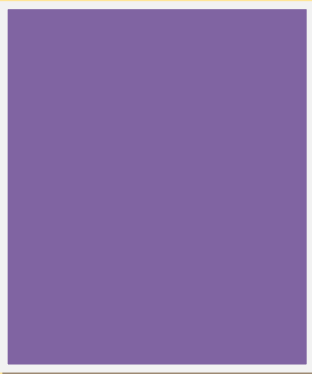
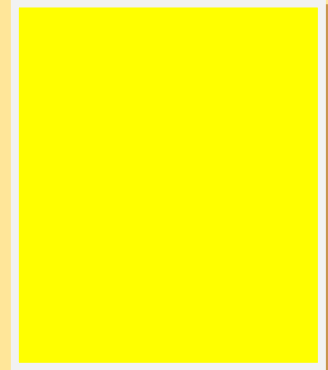
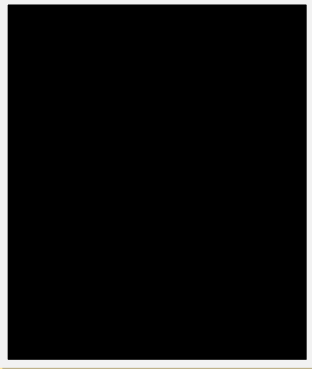
Vek	3 – 4 roky
Cieľ	Identifikovať a vcítiť sa do citového stavu detí na obrázku.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Vyjadriť citový stav prostredníctvom slovnej citovej reakcie.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Obrázky rozličných detských emócií, farebné kartičky
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none"> 1. Učiteľka si pripraví obrázky rôznych ľudských emócií. Postupne deťom ukazuje rôzne obrázky dvoch kamarátov ako sa k sebe správajú (napr. usmievajú sa, hádajú sa alebo sa objímajú). 2. Deti si musia jednotlivé obrázky dobre popozerať. Ich úlohou je povedať ako sa správajú kamaráti na obrázku, aké prežívajú emócie a k jednotlivým obrázkom priradia farebné kartičky (žltá, oranžová, červená - pri

pozitívnych emóciách, fialová, modrá a čierna - pri negatívnych emóciách). Učiteľka sa postupne pýta jednotlivých detí na ich reakcie na obrázky.

3. Učiteľka po aktivite deti pochváli zato ako sa dokázali vcítiť do prežívania detí na obrázku.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

FAREBNÉ KARTIČKY

HÁDAJ AKO SA CÍTIM

Vek	5 – 6 rokov
Cieľ	Identifikovať aktuálny citový stav podľa chôdze a mimiky dieťaťa.
Východiska	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Vnímať a vcítiť sa do aktuálneho citového stavu.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	CD- prehrávač a CD s relaxačnou hudbou.
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none">1. Učiteľka sa detí opýta, ako sa dá vyjadriť radosť, smútok, hnev, hanblivosť atď. (emócie). Povie im, že emócie sa dajú vyjadriť aj chôdzou a výrazom tváre. Aktivitu začne učiteľka tým, že si vyberie jednu emóciu a znázorni ju. Potom vyberie jedno dieťa, ktoré pôjde za dvere. Učiteľka mu povie emóciu a jeho úlohou je vymyslieť ako ju vyjadrí svojou chôdzou a výrazom tváre pri vstupe do triedy.2. Vybrané dieťa odíde za dvere s učiteľkou a tam mu môže dopomôcť v znázornení emócie. Ostatné deti potom hádajú, akú

náladu dieťa znázorňuje. Môže to byť emócia radostná, nahnevaná, bojzlivá, pokojná, smutná... Ak je emócia negatívna, dieťa, ktoré emóciu uhádne, navrhne ako danému dieťaťu pomôcť. Kto prvý uhádne emóciu, vystrieda dieťa a ide za dvere. Takto aktivita pokračuje striedaním detí.

3. Nakoniec učiteľka deti pochváli, že identifikovali emóciu a dokázali sa vcítiť do emócie. Na záver deťom môžeme pustiť relaxačnú hudbu a úlohou detí je sa vcítiť do jej melódie pohybom alebo tancom.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

EMÓCIE

RADOSTNÝ

SMUTNÝ

NAHNEVANÝ

BOJAZLIVÝ

HANBLIVÝ

NERVÓZNY

PREKVAPENÝ

ŠŤASTNÝ

LÁSKAVÝ

UTRÁPENÝ

UNAVENÝ

ZALÚBENÝ

9 VÝBER ŽIADÚCICH REÁLNYCH A ZOBRAZENÝCH VZOROV

Dieťaťu sa v procese vývinu jeho osobnosti ponúkajú rôzne modely správania (**vzory**). Problematika **reálnych a zobrazených vzorov** sleduje u dieťaťa schopnosť orientovať sa v týchto modeloch správania (Líšková 2012). Modelom (vzorom) je podľa autorky Líškovej (2012) osoba, dvojica osôb, skupina ľudí alebo zvier, ktorej činnosť alebo správanie dieťa napodobňuje. Ak je vzorom osoba, potom pri napodobňovaní záleží na jej vlastnostiach ako sú napr. (pohlavie, vek, črty osobnosti ...), sociálnom postavení, prestíži a na mnohých iných znakoch. Vzor môžeme imitovať alebo sa s ním zidentifikovať. Napodobňovanie správania alebo preberanie správania iných sa nazýva imitácia. Uskutočňuje sa len vtedy ak je na mieste zúčastnená osoba (vzor). Podľa autorov Lencza a Krížovej (2004) sa tak u dieťaťa vytvára *kognitívno – emotívny obraz na základe ktorého, hneď alebo po nejakom čase napodobňujeme správanie iných*. Identifikácia so vzorom je prevzatie, teda osvojenie si záujmov a cieľov iných ľudí. Je to voľba určitého vzoru a stotožnenie sa s ním.

Autorky Ivanová a Kopinová (2007), definujú pojem **reálne a zobrazené vzory** takto:
Reálne vzory – sú ľudia, ktorí reálne žijú alebo žili. Do tejto skupiny zaraďujeme rodičov a ostatných členov rodiny, od ktorých dieťa získava a napodobňuje základné vzorce správania. Sú prvými vzormi, ktoré deti pozorujú a napodobňujú. Do tejto skupiny patrí aj učiteľka a kamaráti, ktorých správanie deti prirodzene a spontánne napodobňujú.
Zobrazené vzory – hrdinovia rozprávok a filmov, ktorí sú zobrazení v literárnych dielach a dramatickej tvorbe, ktoré najčastejšie sledujeme.

Ďalšie delenia vzorov podľa autoriek Ivanovej a Kopinovej (2007):

Pozitívne reálne alebo zobrazené vzory sú významným a efektívnym prostriedkom prosociálnej výchovy. Vo svojom okolí vytvárajú a šíria lásku, snažia sa o spravodlivosť a dobré vzťahy medzi ľuďmi. Ľudia, ktorí majú určitú autoritu a deti k nim majú pozitívny citový vzťah viac ovplyvňujú ich správanie.

Negatívne vzory sú opak pozitívneho vzoru. Vyskytujú sa nenápadne, kedy vedomé manipulujú s inými ľuďmi. V súčasnosti je veľké množstvo nežiaducich (negatívnych) vzorov, ktoré prezentujú negatívne hodnoty, ako sú napr. agresivita a násilie, zisk víťazstva za každú cenu atď. Tieto vzory ponúka hlavne televízia, filmy, počítačové hry, reklama ale aj niektoré

detské rozprávky. Na začiatku príbehu sa nám zdá, že dej je zábavný, veselý a nevinný. Pri hlbšom analyzovaní zisťujeme, že princípom je schéma: silnejší, prefíkanejší víťazí nad slabším, a nie dobré nad zlým (Líšková, 2012). Dieťa žije, prežíva to, čo vidí na obrazovke. Identifikuje sa s hrdinom, či už záporným alebo kladným. U detí je pôsobenie prosociálnych programov výraznejšie, ostrejšie ak pozeranie filmu alebo rozprávky je spojené s následným výkladom správania sa osôb. Negatívny vplyv televízneho programu a jeho kvalitu nemôžeme výrazne ovplyvniť (Ivanová, Kopinová 2007). Preto je potrebné viac sa sústrediť na využitie pozitívnych vzorov. Nenápadne a jemne usmerňujeme deti, aby svoju pozornosť venovali pozitívnym prvkom v príbehoch, rozprávkach a televíznych reláciách (Líšková, 2012).

AKTIVITY A HRY

DOBŘÁ POSTAVA

Vek	3 – 4 roky
Ciel'	Vybrať obrázok a povedať o svojej obľúbenej postave z rozprávky.
Východiska	Štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Identifikuje pozitívne ľudské vlastnosti. Identifikuje negatívne ľudské vlastnosti.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Čierno–biele obrázky rozprávkových postáv, farbičky
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none">1. Učiteľka rozloží na koberec obrázky postavičiek z rôznych rozprávok, ktoré deti poznajú (napr. Červená čiapočka, vlk, Popoluška, Kocúr v čižmách, Spiderman, Snehulienka, čarodejníca atď.) Aktivitu najprv začne učiteľka, ktorá si prvá vyberie obrázok postavičky a porozpráva o ňom.2. Úlohou detí je tiež si vybrať jednu postavu z ponúknutých obrázkov. Postupne každé

dieťa bude hovoriť či je postava na obrázku dobrá alebo zlá a prečo.

3. Na záver aktivity učiteľka deti pochváli a povie im, že za odmenu si každý môže svoju vybranú postavičku na obrázku vyfarbiť.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

CHCEL BY SOM BYŤ AKO

Vek	5 – 6 rokov
Cieľ	Ukázať svoj vzor na fotke a porozprávať o ňom.
Východiska	štátny vzdelávací program ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Identifikuje pozitívne ľudské vlastnosti.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Fotky, magnetická tabuľa
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none">1. Učiteľka deň vopred poprosí deti (rodičov), aby si doniesli do materskej školy fotografiu alebo obrázok človeka, ktorý je pre nich výnimočný, na koho by sa chceli podobať (napr. mama, otec, kamarát, slávny spevák, športovec atď.)2. Deti sedia v kruhu. Učiteľka im ukáže fotografiu napr. svojej mamy a povie: „Chcela by som byť ako moja mamka, pretože je dobrá, milá a usmievavá.“ Úlohou každého dieťaťa je postupne ukázať svoju fotografiu a porozprávať o nej. Začína vetou: „Chcel/a by

som byť ako“. Deti hovoria vlastností osôb, ktoré sú pre nich vzormi.

3. Na záver učiteľka deti pochváli. Fotky, ktoré si deti doniesli spoločne pripnú na magnetickú tabuľu. Počas dňa v materskej škole sa k týmto fotkám môžu deti vrátiť, poprezeráť si ich a porozprávať o nich svojim kamarátom.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

10 SPOLUPRÁCA, POMOC, DAROVANIE, DELENIE SA

Lepejová (2010) uvádza, že **prosociálny človek** je taký, ktorý sa k ostatným ľuďom správa ako k potenciálnym priateľom, čiže zachováva tzv. *zlaté pravidlo mravnosti*: *Čo chceš, aby robili tebe, rob aj ty druhým. Čo nechceš, aby robili tebe, nerob ani ty druhým.*

Prosociálne správanie prináša hlboké uspokojenie tomu, kto daruje alebo pomáha. V tomto zmysle dar poteší aj toho, kto dáva - možno nie menej ako obdarovaného. Prosociálne správanie málokedy ostane bez odozvy. Úsmev býva opätovaný úsmevom, nezištná pomoc vyvoláva tendenciu k reciprocite. Od toho je len krok ku vzniku priateľstva (Lenz, Krížová 1993).

Spolupráca, pomoc, darovanie, delenie sa je cieľovou rovinou prosociálnej výchovy. Dáva zmysel všetkým predchádzajúcim témam a súčasne je nimi podmienená. Všetky doposiaľ uvedené sociálne zručnosti sú predpokladom a integrálnou súčasťou prosociálneho správania. *Spolupráca* (kooperácia) je v tomto rebríčku najmenej náročnou formou prosociálneho správania, pretože je to správanie výhodné pre obe zainteresované strany. Bez spolupráce nie je možný spoločenský pokrok ani život spoločnosti. Predpokladom aj podmienkou je iba ochota spolupracovať, urobiť prvý krok a riskovať eventuálne sklamanie. Pomoc, darovanie, delenie sa je náročnejšie, pretože priame výhody má iba ten, komu pomáhame alebo ho obdarujeme. V konečnom dôsledku prosociálne správanie prináša hlboké uspokojenie a potešenie aj tomu, kto pomáha, daruje alebo sa delí. Napokon, prosociálne správanie málokedy zostáva bez odozvy. Nezištná pomoc vyvoláva tendenciu reciprocit (Ivanová, Kopinová, Líšková 2005).

Prosociálne správanie sa môže v správaní prejavíť v určitých formách, ktoré bližšie opisuje Olivar (1992):

1. **Spolupráca**

Spoluprácu niektorí autori nezaraďujú do prosociálneho správania, pretože údajne vykazuje očakávanie odmeny ako nevhodný prvok. Táto skutočnosť sa odôvodňuje tým, že „prvý krok,“ ktorý je k spolupráci potrebný, sa uskutočňuje bez premýšľania o možných výhodách, ktoré môžu zo spolupráce vyplývať. Tu treba zdôrazniť, že nikdy, ani pri spolupráci, neexistuje absolútna rovnosť medzi vkladom a ziskom. Preto patrí dlhšie trvajúca spolupráca do prosociálneho správania.

2. **Delenie sa**

Delenie sa predpokladá, že človek nie je závislý na všetkom, čo má. Už tu je tiež implicitne obsiahnutá schopnosť zriecť sa niečoho v prospech druhej osoby. Človek tak niečo stráca, ale v skutočnosti zažíva radosť z darovania. Uspokojenie potreby druhého je pre neho tiež satisfakciou.

3. **Pomoc**

Pomoc je už výrazne explicitnou formou prosociálneho správania. Aj keď sa s ňou stretávame v tzv. pomáhajúcich profesiách, nie vždy je motivácia pomoci rovnaká. Prosociálna pomoc odhliada od prípadného zisku (pri pomáhajúcich profesiách vo forme finančnej odmeny) a je sústredená len na dobro druhého. Človek, ktorý už má vžitý tento spôsob konania, patrí medzi tých, ktorí nezištne pomáhajú druhým, a to aj neznámym osobám (pani, ktorá spadne na chodníku, slepec prechádzajúci cez ulicu, staršia osoba v prostriedku hromadnej dopravy a pod.).

4. **Darovanie**

Aj pri darovaní sledujeme výrazne explicitne prosociálny prístup. Dar je symbolom zrieknutia sa časti seba, a teda výrazom lásky. Od tohto druhu treba odlíšiť tzv. „*danajský dar*“ keď sa daná osoba chce zbaviť nejakého nepohodlného predmetu (Olivar 1992).

AKTIVITY A HRY

VEVERIČKA PIPÍŠKA

Vek	3 – 4 roky
Ciel'	Vedieť sa podeliť a spolupracovať s druhým, uvedomovať si dôležitosť pomoci druhému.
Východiská	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Poskytne iným pomoc, obdarí druhých, podelí sa o veci.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Rozprávka o veveričke Pipiške, obrázok veveričky,
Postup aktivity – hry	1. Učiteľka deťom prečíta rozprávku o veveričke Pipiške. Po prečítaní rozprávky sa bude s deťmi rozprávať o príbehu. Prostredníctvom rozhovoru a otázok navedie deti na to, aby si uvedomili, aké dôležité je pomáhať si, podeliť sa, darovať niečo druhému a spolupracovať medzi sebou. Učiteľka kladie deťom otázky typu: Bolo

správne, že sa veveričky podelili s Pipiškou o svoje oriešky? Prečo? Čo urobila malá Lili, aby zachránila Pipišku? Potom dáme deťom obrázok s veveričkou Pipiškou, ktorý bude rozstrihnutý na rôzne geometrické útvary. Úlohou detí bude spoločne pospájať časti, z ktorých vznikne obrázok.

Po každej časti deti pochválime a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

VEVERIČKA PIPIŠKA

Bernadeta Krivá

Kde bolo, tam bolo, bol jeden krásny hustý les. V strede lesa boli tie najkrajšie stromy na svete a práve tu žili veveričky. A bolo ich veľmi veľa. Každá z nich mala svoj malý domček v kmeni stromu. Jeden malý domček mala aj malá veverička Pipiška. Keď sa začalo leto a slniečko svietilo, všetky veveričky si usilovne zbierali oriešky do svojej komôrky v domčeku na strome. To preto, aby počas tuhej zimy mali čo jesť. Každá veverička usilovne pracovala, deň čo deň zbierala každý oriešok sebe, ale aj iným veveričkám. Len malá Pipiška sa túlala po lese. Šantila na konároch, vysedávala pod stromom, vyhrievala sa na slniečku a behala okolo jazierka. To všetko a ešte mnoho iných vecí zaujímalo Pipišku celé leto, kým jej príbuzné usilovne pracovali. Niekoľkokrát ju veveričky dokonca volali, aby im prišla pomôcť zbierať oriešky, ale ona si ich nevšímala. Prešlo leto, jeseň a zrazu nastala tuhá zima. Veveričky sa uchýlili do svojich domčekov na strome. Urobila tak aj malá Pipiška. Prešiel deň, dva a zrazu si malá Pipiška uvedomila, že je veľmi hladná. Otvorila dvierka do komôrky a čo vidí? Ani jeden oriešok tam nie je: „Hiiiiiiii!“ zhíkla Pipiška. „Čo len teraz budem robiť?“ V tom okamihu Pipiška prišla na to, že nemá čo jesť. A prečo to tak bolo? Nuž preto, lebo na prácu nemala čas a nechcela pomôcť zbierať oriešky ostatným. Ale keď sa konečne spamätala z toho, že v komôrke nič nemá, rozhodla sa, že pôjde o pomoc požiadať svojich kamarátov. Pipiška chodila od domčeka k domčeku, ale nik jej nechcel pomôcť, každý ju odháňal a kričal: „To máš za to, že si bola lenivá!“ Pipiška zosmutnela a sadla si do svojho domčeka. Zrazu niekto zakopal na dvierka: „Otvor, Pipiška, to som ja, malá veverička Lili. Priniesla som ti mojich päť orieškov. Viem, že si ich nezaslúžiš, ale mali by sme si pomáhať a vedieť sa o svoje veci podeliť.“ Pipiška sa veľmi potešila, poďakovala Lili a sľúbila jej, že už sa polepší. Keď sa to do počuli aj ostatné veveričky, prišlo im Pipišky ľúto. A tak každá zobrala zo svojej komôrky päť orieškov a darovala ich Pipiške. Jej sa naplnila komôrka a ostatným veveričkám tie oriešky ani nechýbali. Pipiška bola šťastná a ďakovala všetkým veveričkám, že vďaka nim už nemusí zomrieť od hladu. Sľúbila im, že už nikdy nebude lenivá a vždy im bude pomáhať. A len čo prišlo leto, Pipiška ako prvá vybehla zo svojho domčeka a začala zbierať oriešky. Nazbierala si plnú komôrku a dokonca pomáhala

zbierať oriešky druhým. Takto sa malá veverička Pipiška naučila, že má vždy pomáhať druhým a aj to, že je dôležité vedieť sa podeliť, pretože práve to jej zachránilo život.

OBRÁZOK VEVERIČKA PIPIŠKA

SLADKÝ DOBRÝ SKUTOK

Vek	5 – 6 rokov
Ciel'	Vedieť sa podeliť o sladkosť a obdarit' ňou kamaráta.
Východiská	štátny vzdelávací program - ISCED 0
Výkonové a obsahové štandardy	Obdarí druhých, podelí sa o veci, reaguje adekvátne na dobré skutky.
Kompetencie	psychomotorické, osobnostné (intrapersonálne), sociálne (interpersonálne), komunikatívne, kognitívne, učebné, informačné
Pomôcky	Sladkosti, košík, papier, temperové farby.
Postup aktivity – hry	<ol style="list-style-type: none">1. Učiteľka deň vopred poprosí deti (rodičov), aby si doniesli do materskej školy nejakú sladkosť, ktorú majú rady. Potom deti motivuje príbehom o veveričke Pipiške. Následne si posadajú do kruhu na koberec a v strede bude košík. Každé dieťa si zoberie svoju sladkosť k sebe. Učiteľka sa s nimi bude rozprávať o tom, či vedia, čo je to detský domov. Vysvetlí im, že tam bývajú deti, ktoré nemajú mamku a ocka, ale zato majú kopec kamarátov okolo seba a milé pani

vychovávateľky, ktoré sa o nich starajú. Keďže detí je tam veľa a nemajú až toľko veľa peňazí, aby si nakúpili sladkosti, môžeme im pomôcť aj my. Preto sa aj my dnes zahráme na také veveričky, ktoré pomôžu deťom z detského domova.

2. Každé dieťa zoberie svoju sladkosť, príde ku košíku a povie, prečo by chcelo niekomu darovať svoju sladkosť. Potom ju vloží do košíka a pokračuje ďalšie dieťa. V závere sa košík naplní sladkosťami a učiteľka poďakuje deťom, že dokázali darovať svoju sladkosť.

3. Potom sa vytvorí veľký list, na ktorý pani učiteľka napíše vety, ktoré deti vyslovili pri darovaní sladkostí. Každé dieťa si potom otlačí na list svoju dlaň ako podpis. Neskôr list a košíček pošleme deťom do detského domova.

Po každej časti deti pochválime

a nezabúdame, že učiteľ robí všetko spoločne s deťmi.

LITERATÚRA

- ALDORTOVÁ, N., 2010. *Vychováváme deti a rosteme s nimi*. Praha: Práh. ISBN 9788072522873.
- BRANDEN, N., 1992. *The Power of Self-Esteem: An Inspiring Look At Our Most Important Psychological Resource*. Florida: Health Communication, Inc. ISBN-13: 978-1558742130.
- BRUTENIČOVÁ, E., VALACHOVÁ, D. 2011. *Krátkodobý program rozvoja tvorivosti detí predškolského veku*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 978-80-8052-535-4.
- CEJPEKOVÁ, J., 2001. *Pedagogika predškolského veku*. Banská Bystrica: PF UMB. ISBN 80-8055-491-9.
- DUDINSKÁ, S., 2012. *Komunikácia v ŠKD*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum.
- FEDORKO, V., 2015. *Etická výchova v primárnej škole* [elektronický zdroj]. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove. Online, 98 s. ISBN: 978-80-555-1316-4.
- Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/FedorkoV1>
- FEDORKO, V., 2014. *U nás v škôlke* [elektronický zdroj]. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum. Online, 59 s. ISBN: 978-80-8052-611-5.
- Dostupné na: <http://www.mat.iedu.sk/DTLN.MPC001.Internet/MPC001/GetEMDetailById/65>
- GILLERNOVÁ, I., MERTIN, V., 2003. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- GOLEMAN, D., 1997. *Emoční inteligence*. Praha: Columbus, 1997. ISBN 80-85928-48-5
- HAYESOVÁ, N., 1998. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-763-9.
- HITKOVÁ, Z. 2006. *Asertivita*. [online]. 2006, Publikované 20. 09. 2006. [cit. 2007-12-30]. Dostupné na: <http://casopis.ozduha.sk/view.php?navezclanku=asertivita&cisloclanku=%202006090006>
- HONZÁK, R., NOVOTNÁ, V. 2006. *Jak se asertivně prosadit*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2006. 179 s. ISBN 80-247-1226-1.
- CHLEBEKOVÁ, J., 2014. *Rozvoj komunikatívnych kompetencií dieťaťa v spolupráci materskej školy a rodiny*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 978-80-8052-867-6.
- IVANOVÁ, E., KOPINOVÁ, Ľ., 2007. *Etická výchova v 4. ročníku základnej školy*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2007. ISBN 978-80-8052-285-8
- KLIMEKOVÁ, A., 2000. *Etika a etická výchova v kontextoch človeka*. 1. vyd. Prešov: PRIVAT PRESS, 109 s. ISBN 80-967053-8-5.

- LENCZ, L., 1992. *Pedagogika etickej výchovy. Výchova k prosociálnosti*. 1. vyd. Bratislava: Metodické centrum, 49 s. ISBN 80-85185-13-x
- LENZ, L., KRÍŽOVÁ, O., 1993. *Metodický materiál k predmetu Etická výchova*. MC v Bratislave, Bratislava 1993.
- LENCZ, L., KRÍŽOVÁ, O., 2004. *Metodický materiál k predmetu Etická výchova*. [online] Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2004. Dostupné na: <http://www.mcpo.sk/downloads/Publikacie/Vychova/VPETV200601.pdf>
- LÍŠKOVÁ, E., 2012. *Etická výchova v primárnom vzdelávaní*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2012. ISBN 978-80-8052-422-7
- LÍŠKOVÁ, E., 2005. *Etická výchova v primárnom vzdelávaní* .1. časť. Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave.
- MRUK, Ch., J., 2006. *Self-Esteem Research, Theory, and Practise: Toward a Positive Psychology of Self-Esteem*. 3rd.edition. New York: Springer Publishing. ISBN-13: 9780826103147.
- MARTIŠOVÁ, E., 2014. *Rozvíjanie empatie a prosocionálneho správania detí v materskej škole*. Bratislava. Metodicko-pedagogické centrum.
- MIGATOVÁ, R., 2009. *Program rozvoja emocionálnej inteligencie detí predškolského veku*. Žilina, 2009.
- MIŇOVÁ, M. a kol., 2002. *Prosociálna výchova v materskej škole*. Prešov: Rokus, 2002. ISBN 80-7158-001-5.
- MRUK, Ch., J., 2006. *Self-Esteem Research, Theory, and Practise: Toward a Positive Psychology of Self-Esteem*. 3rd.edition. New York: Springer Publishing. ISBN-13: 9780826103147.
- MYSZKA, M., 2013. *The role of rewards and punishments in early childhood education*. IN <http://www.prohuman.sk/pedagogika>, Bratislava: Prohuman. ISSN 1338-1415.
- MYSZKA, M., 2011. *Rodzaje zabaw - gier i ich znaczenie dla wszechstronnego rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym*. In.: *Hra v predprimárnej edukácii* red. Podhájecká, Miňová, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-0467-4.
- NAKONEČNÝ, M., 1998. *Základy psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0689-3.
- PFEFFER, S., 2003. *Rozvíjíme emoce dětí: Praktická příručka pro mateřské školy*. Praha: Portál, 2003, 112 s. ISBN 80-7178-764-7.
- PLATKOVÁ-OLEJÁROVÁ, G., 2011. *K niektorým didaktickým metódam vyučovania etickej výchovy v kontexte osobnosti učiteľa etickej výchovy*. 2011. Prešov: Grafotlač.
- OLIVAR, R., R., 1992. *Etická výchova*, Orbis Pictus Istropolitana 1992.

- ROSENBERG, M., SIMMONS, R., G., 1971. *Black and white self-esteem: The urban schol child*. Social Psychological Implications IX. Washington: Rose Monograph Series. Washington, DC: American Sociological Association.
- ROVNĀNOVĀ, L., 2013. *Inovácie vo výučbe etickej výchovy*. Banská Bystrica: Metodicko-pedagogické centrum.
- SVOBODOVĀ, E., 2007. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: RAABE, 2007.
- TOMEŠOVĀ, E., 2005. *Tělesné sebepojetí a sebeúcta: mezikulturní převod a validizace profilu tělesného sebepojetí* (dizertačná práca). Praha: Univerzita Karlova, Fakulta telesnej výchovy a športu.
- VAŠAŠOVĀ, Z., 2004. *Vplyv štýlov výchovy v rodine na asertívne správanie adolescentov*. In Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa [online]. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2005. [cit. 2008-02-07]. s. 124. Dostupné na: <http://www.fhv.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=435>
- VÝROST, J. SLAMĚNÍK, I., 2008. *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishinf a.s., 320 s. ISBN 80- 967013- 4-7.
- ZELINA, M., 1992. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava: Iris, 1999. 2. vydanie. ISBN 80-967013-4-7.
- <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4272838/>
- Dostupné na: <http://www.ludskaempatia.estranky.sk/clanky/empatia.html>.
- ZELINA, M., 1995. *Výchova tvorivej osobnosti*. Bratislava: UK, 1995. ISBN 80-223-0713-0.

© Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez predchádzajúceho písomného súhlasu majiteľov práv.

Názov: *Prosociálna výchova v materskej škole*

Autor: © Mgr. Vladimír Fedorko, PhD.

Bc. Andraščíková Anna

Bc. Bugárová Michaela

Bc. Denhardtová Michaela

Bc. Gaffová Viera

Bc. Geci Stanislav

Bc. Hašková Jana

Bc. Hudáková Petronela

Bc. Hudáková Veronika

Bc. Jurašková Damiána

Bc. Kočanová Erika

Bc. Kövérová Lucia

Bc. Krivá Bernadeta

Bc. Lastovecká Andrea

Bc. Mackovjaková Katarína

Bc. Miková Alžbeta

Recenzenti: Mgr. Martin Dzurilla, PhD.

Mgr. Lenka Vrabľová Rohaľová

Vydavateľ: © Prešovská univerzita v Prešove

Ilustrácie: Bc. Mackovjaková Katarína

Návrh obálky,

grafická úprava, editor: Mgr. Vladimír Fedorko, PhD.

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2016

ISBN: ISBN 978-80-555-1695-0